הלכה · משנה תורה · מפרשים · אור שמח · ספר זמנים

אור שמח על משנה תורה, הלכות חמץ ומצה

רבי מאיר שמחה הכהן מדווינסק

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

אור שמח על משנה תורה, הלכות חמץ ומצה

רבי מאיר שמחה הכהן מדווינסק

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/אור-שמח-על-משנה-תורה-הלכות-חמץ-ומצה/
הקובץ נוצר ב־19 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 4
הלכה ב 4
הלכה ג 6
הלכה ד 12
הלכה ז 12
הלכה ט 13
פרק ב 13
הלכה טו 13
הלכה יח 16
פרק ג 16
הלכה ד 16
הלכה ה 17
הלכה ז 17
הלכה ח 18
הלכה ט 25
הלכה יא 25
פרק ד 26
הלכה א 26
הלכה ג 28
הלכה י 35
פרק ה 36
הלכה ב 36
הלכה ח 37
הלכה יא 44
הלכה יז 44
הלכה כ 45
הלכה כה 46
פרק ו 48
הלכה א 48
הלכה ז 53
הלכה ח 56
פרק ז 57
הלכה א 57
הלכה ד 58
הלכה י 58
פרק ח 58
הלכה ז 58

פרק א

הלכה ב

החמץ בפסח אסור בהנייה שנא' לא יאכל חמץ כו'.

בפסחים כ"ח: ריה"ג אומר תמה על עצמך האיך חמץ אסור בהנאה כל שבעה. לשון תמה ע"ע צריך ביאור והנראה עפ"י מה דמייתי בירושלמי דחד תנא מפיק מלא יאכל לעשות את המאכיל כאוכל כו' ר' יצחק אמר א"צ אי מה שרצים קלים עשה בהם המאכיל כאוכל חמץ החמור אינו דין שנעשה את המאכיל כאוכל כו' חזינא דמאכיל כאוכל דקאמר היינו להזהיר גדולים על הקטנים כמו בשרצים דרק על הקטנים מזהיר. וכמו דדריש בסיפרא פ' שמיני פרק י"א משנה ב' ומייתי לי' בבלי יבמות קי"ד יעו"ש והנה לעיל דף כ"ג פריך לחזקיה דדריש לא יאכל לאיסור הנאה מחמץ דריה"ג מתיר ומשני משום דכתיב לך יעו"ש והקשו בתוספות א"כ נכתוב לא תאכל ולא בעי לך ונראה דמיבעי לי' להך דרשה דדריש בירושלמי לעשות מאכיל כאוכל דבשרצים ג"כ נפקא מלא יאכלו יעו"ש בתו"כ וביבמות קי"ד קמצריך הגמרא צריכותא להנך תלתא קראי דכתיבא בהו אזהרה לעשות מאכיל כאוכל להזהיר גדולים על הקטנים אמר אי כתב רחמנא בשרצים הו"א משום דאיסורן במשהו. אבל דם דעד דאיכא רביעית אימא לא כו' והנה לר' שמעון דכל שהו למכות הרי גבי דם ושרצים ללקות במשהו וכבר הרגיש בזה הפלתי. ויתכן למיפרך משום דהו"א דם קילא שכן יש היתר לאיסורו אם בשלו אבל זה אינו לכל השיטות וי"ל דלר' שמעון הוי שני כתובים ואין מלמדין [דגם בכה"ג הוי שני כתובים קדושין ל"ד:] וא"כ מיושב דבלא זה הו"א הכרח דע"כ דלא כריה"ג דאי ס"ד דחמץ מותר בהנאה לא ליכתוב לא יאכל ולא ניבעי לכם ואי דלעשות מאכיל כאוכל קשה כר' יצחק דנילוף קו"ח משרצים הקל מאי תאמר מה לשרצים שכן איסורם במשהו דם יוכיח אבל לר' שמעון דסבר כל שהוא למכות א"כ גבי דם מיותר וע"כ דהוי שני כתובים ואין מלמדין לדוכתא אחרינא א"כ צריך קרא להזהיר גדולים על הקטנים בחמץ ושפיר יש לומר דלך אתא להתיר בהנאה ולא יאכל לעשות מאכיל כאוכל וזהו שאמר תמה על עצמך את ר' שמעון לשיטתך י"ל דחמץ מותר בהנאה ולמה את אוסרו ונכון. ובאמת צ"ע בגמרא יבמות דמצריך הנך ג' מקומות דדרשינן בהו לעשות מאכיל כאוכל ולא מזכיר הך דכתיב גבי עוף טמא ואת אלה תשקצו מן העוף לא יאכלו ודריש בתו"כ פרק ה' לא יאכלו לחייב על המאכיל כאוכל וע"ז לא שייך למיפרך שכן במשהו הלא דבר הוא. וכן כתיב בשרץ העוף בפרשת ראה כל שרץ העוף טמא הוא כו' לא יאכלו ובודאי הוא לעשות מאכיל כאוכל, אולם גם בזה חלוקים גמרא דידן עם התו"כ דתלמודין דריש

מלא תאכלום לא תאכילום והתו"כ דריש מלא יאכלו יעו"ש וצ"ב.

שם בסוגיא דחזקי' אמר יתיב ההוא כו' מניין לכל איסורין שבתורה כו' ומאי ניהו חמץ בפסח ושור הנסקל כו' דכתיב כל חטאת כו' פשט השמועה מורה דלא ניחא להנהו אמוראי בכולהו קושיין דאיכא בסוגיא זו לכן חתרו ללמודים דמפרקי כולהו קושי'. ולו יהא דכוונו כל מקום דכתיב לא יאכל לא תאכל בנפעל כמו דאיתא בירושלמי זה אבל קושי' דערלה דל"ל קרא דוערלתם וכן משרצים דכתיב לא יאכלו לא מיפרקא לכן נראה דפי' דמזה לא ידענא רק דוגמא דקראי כמו מביא דם חטאת החיצונה לפנים שאיסור הוא להביא דפוסל את קדשיו ואמרו השוחט להכניס דמה לפנים כו' עובר משום לא תזבח כו' דבר רע וכן בנותר הלא עובר בלא תותירו וכן מוהבשר כו' בכל טמא דהמטמא קודש לוקה דומי' דכה"ג בכל האיסורים כמו שור הנסקל שלא שמרו בעליו עד דחייב מיתה בידי שמים וחמץ שלא השביתו מן העולם דנעבד בהן עבירה וכתיב לא יאכל אז אסורים בהנאה אבל שקצים ורמשים וערלה אינם בגדר זה שלא נעבדה בהן עבירה מותרים בהנאה ונכון. כיון שכן נתגלה טעמו דר' ירמי' דסבר בירושלמי דחמצו של גוי מותר תוך הפסח בהניי' משום שאין אדם מצווה לבערו והוי ככל האיסורים דרק באכילה ולא נוכל למילף מהנך קראי זמן רב אחר כתבי זאת מצאתי להראב"ד בפי' לתו"כ ושמחתי שהעיר קצת בזה.

ואיסור החמץ ואיסור השאור שבו מחמיצין אחד הוא.

ובהשגות ולענין אכילה יש הפרש ביניהם, שהחמץ אם נפסל מאכילת הכלב אין זקוק לבער, והשאור אעפ"י שהוא נפסל חייב לבער לפי שהוא ראוי לשחקו ולחמץ בו כמה עיסות כו'.

והנה המגיד פירש דהך דהפת שעפשה חייב לבער מפני שראויה לשוחקה ולחמע בה עיסות אחרות מיירי בראוי' לכלב עדיין ובאמת בתוספתא מפורש ריש ביצה מאימתי קרוי שאור משיפסול מלאכול לכלב ולא אדע איך פליג על הראב"ד ונראה ברור דדוקא אם נפסלה מאכילת כלב מפני שחימוצה קשה שמחמצת אחרים אז חייב לבער אבל אם בלא החימוץ היתה נפסלת מאכילת כלב שעיפשה או שהסריחה בטלה מתורת אוכל ואינו חייב לבער ולפ"ז לא שייך לחלק בין חמץ לשאור דכל שהחמוץ גורם לו חייב לבער ואם שהחמוץ קשה שנפסל מאכילת כלב בשביל החימוץ אין זה חמץ רק שאור ואין נפ"מ רק לבית שמאי דזה בכזית וזה בכותבת דבמה שחימוצה קשה לא בטלה מתורת אוכל שכן ראוי' לחמע בה כו' אבל אם בלא החימוץ אינה ראוי' לכלב בטלה מתורת אוכל לפיכך השמיט רבינו דאין חילוק לפ"ז מאומה בין חמץ לשאור. דגדר שם השאור

הוא שחימוצו קשה כ"כ שמפני החימוץ לבד הוא פסול מאכילת כלב וזה נקרא שאור והיכא שבלא החימוץ נפסל מלאכול לכלב אז פקע איסור דחמץ ושאור ג"כ.

ובזה נתבאר לן הא דתניא בבלי דף כ"ח ומ"ב מחמצת אין לי אלא שנתחמץ מאליו נתחמץ מחמת דבר אחר מניין ת"ל מחמצת. וזה אינו מדוייק כלל בלשון הכתוב, גם במכילתא דריש דלעיל כתיב כרת בחמץ ולאו בחמץ ולא כתב בשאור לכן כתיב מחמצת שזהו שאור שמחמץ אחרים בין בכרת בין בלאו ועיי"ש במכילתא דמצריך דאי כתב בחמץ הו"א משום דחזי לאכילה מה שאין כן בשאור דלא חזי לאכילה לכן נראה דכיון דהתוספתא פירשה מאימת קרוי שאור משיפסל מאכילת כלב א"כ כל עיקר מה דאסור באכילה וחייבין עליו כרת אף שאינו ראוי לאכילת כלב ע"כ משום דראוי לחמע בו עיסות אחרות וזה דוקא אם הנתחמץ מחמת דבר אחר [זהו מן השאור, לא כמו שפירשו בתוספ' דבשמרי יין דזה אינו כמובן וקושייתן אינו דאע"ג דחימוצו קשה מ"מ סד"א דזה לא אסרה התורה ואינו בכלל חמץ רק השתא דגלי קרא דזה בכלל חמץ א"כ נתחמץ מן השאור קשה טפי ועדיף ודו"ק היטב] הוי חמץ בפסח אבל אם הנתחמץ מחמת דבר אחר לא הוי חמץ איך שייך לומר שמפני שמחמצת את אחרים אפילו נפסלה מאכילת כלב לא פקע איסור חמץ מינה, דכי מחמצת את אחרים בציקות אחריני שנתחמצו מחמתו לא הוי רק כמצה ומאי עדיפותא לשאור שמחמץ אחרים ובמאי עדיף מה שנפסל מאכילת כלב מחמת החימוץ ממה שנפסל מאכילת כלב מסיבה אחרת זולתי החמוץ וע"כ דעיסות שנתחמצו הוי חמץ לכן יש מעלה לשאור שמחמץ את אחרים זהו עומק הבנת הברייתא הסתומה ומה שאמר ר"ז בביצה פתח הכתוב בשאור וסיים בחמץ הוא קרא דתשביתו שאור כי כלו כו' ודלא כפירש"י יעו"ש.

הלכה ג

אינו לוקה משום לא יראה ולא ימצא אלא א"כ קנה חמץ בפסח.

כבר עמדו המחברים, הא אין זכיה באיסורי הנאה ולא הוי שלו כלל ותו אינו עובר [וכן דעת הרמב"ן ז"ל בספר הלקוטות דרק בחמץ שביטלו שלאחר הפסח הוי שלו ממילא בלא שום קנין עבר כי דעתי' עלי' הא בזכי' לא. יעו"ש דברים עמוקים] ורבינו נסים בפרק כל הצלמים ביאר, דעבו"ז טרם שזוכה בה ישראל היא נחשבת ממון כיון דמהני ביטולו של עו"ג ה"נ חמץ בפסח הרי כשהוא עדיין ברשות גוי הוא מותר לישראל אחר הפסח והרי הוא ממון להכי יש בו זכי'. מאי תאמר דכשזכה בהו ישראל תו הוו אסורים בהנאה לעולם ואינו ממון הרי דין שלהם ליאסר בהנאה לעולם בא מחמת חלות זכיית ישראל בהם א"כ צריכה להיות הזכייה ואח"כ יחול איסור ההנאה, ואין להקדים איסור הנאה

לעולם שבא מתולדת זכיית הישראל למנוע בזה את עצם הזכי', דאיך יוקדם המסובב למנוע את הסיבה אשר תסובב ממנו. זהו באור סברתו הבהירה.

אולם קשה לי מירושלמי פ"ק דפסחים הלכה ד' חמישית כר' יהודא כו' אמר לון ר' יוסי כו' הקדישו אינו מוקדש שאין פודין את הקדשים להאכילן לכלבים פירוש כיון שאין בו דמים להקדש תו לא חל עליו הקדש. אע"ג דבמקדיש פחות משוה פרוטה נסתפקו רבוותא ועיין תו' גיטין י"ב: ד"ה פחות משו"פ שאני תמן דחזי לאצטרופי, לא כן הכא שלא חזי לאצטרופי ובמאי יזכה ההקדש ועיין גיטין דף כ' שאני עלה של זית כו' וקשה טובא, דרבינו פסק בפ"ה מהלכות ערכין דמקדיש נבילה לבה"ב הר"ז תפדה כשאר מטלטלין וכבר פירשתי דבריו בחידושי לתמורה דלא שייך כאן אין פודין את הקדשים לכלבים כיון שמתחלת הקדשה ראויה היא לפדיה ואינה עומדת מתחלת הקדשה רק לכלבים לכן פודין אותה ומיושב מה דפריך בתמורה י"ז במקדיש טריפה דאין פודין קדשים להאכילן לכלבים אע"ג דמתחלת הקדשה אינו ראויה רק לכלבים דשאני תמן דלשמואל קיימינן דמצריך מום קבוע א"כ בתחילת הקדשה אינה ראויה לפדייה כלל ונחית בה קדוה"ג משא"כ היכא שמתחילה ראויה לפדי' ולכלבים וזה נכון ובחדושי לב"מ תמכתי יתדותיו מירושלמי דמעשר שני ותורת כהנים. וא"כ קשה. הא כאן בתחלת הקדשה אינה ראויה רק לכלבים ולפדי' עומדת א"כ תו פודין אותה לכלבים ואמאי לא חל הקדשו. וצ"ל דהכא אם יחול ההקדש הלא תהי' מן התורה ראויה לאכילת אדם ותו אין פודין אותה לכלבים ותו כיון שלא יפדו אותה הרי אין להקדש בה שום דמים ועל מה יחול הקדשו להכי לא קדשה כלל. וא"ת אמאי לא קדשה הא מה"ת ראויה היא לאכילת אדם. זה אינו דלא גרע תקנת רז"ל לאוסרה באכילה בחמישית יותר מהסכמת המדינה על איזה דבר למנוע ממנו שווי הדמים. וכיון שאנן ידעינן שלא יפדוה לאכילת אדם ששום אדם לא יאכל אותה הרי פקע ממנה השווי לגמרי משא"כ אם תאמר שיפדוה לכלבים הואיל ואינה עומדת רק לכלבים זהו דינא ע"ז קאמינא שפיר שמה"ת ראויה היא לאכילת אדם ואין פודין אותה להאכילה לכלבים. וזה נכון.

אולם קשה הא התוספות הוכיחו דקדשי בה"ב מן התורה נפדים הן לכלבים דקרא דואכלת ולא לכלביך בקדשי מזבח כתיבא אלא מדרבנן אינם נפדין כמוש"פ בפסחים דף כ"ט ד"ה אין פודין וא"כ תו קשה ממנ"פ יפדה אותה לכלבים אי מה"ת הא פודין אותה לכלבים ואי מדרבנן הלא מדרבנן מעיקרא אינה ראויה רק לכלבים מתחילת הקדשה ועומדת לפדיית כלבים והוי כמקדיש נבלה דפודין אותה לכלבים וצ"ע אך הירושלמי אזיל לטעמיה דמוקי בפרק כל שעה משנתינו דחמצו של עו"ג שעבר עליו הפסח מותר

בהנאה כר' יהודא דאוסר חמץ לאחר זמנו מה"ת וזהו כרב אחא בר יעקב בגמרא דילן ואע"ג דלא מזכיר גז"ש דשאור שאור נראה דסבר דקרא דלא יאכל חמץ דמיני' דרש לאחר הפסח דכתיב בציר"י ואם ישאר בביתך תדע שלא יהיה לך ממנו שום תועלת שלא יאכל חמץ לא לכלבים ולא לאחר זמן והוא כהרחקה מן החמץ תוך זמנו שבכרת וחששה התורה שמא ישאירו ממנו לכן אמר שלא יאכל לאחר זמנו כלל וא"כ ישביתוהו ויבערו בכל מקום שהוא מה שאינו שייך לחמצו של גוי וזה נכון. וא"כ אם יהא חל ההקדש בשעה חמישית תו הוי חמץ של הקדש והוי כחמצו של גוי אף לרבי יהוד' ויהא מותר באכילה לאחר הפסח וכיון שתהא ראויה לאכילת אדם אחר הפסח נמצא דבשעת ההקדש היא ראויה לאכילת אדם תו אסור להאכילה לכלב אחר הפדיה דאם יפדה בשעה חמישית יהי' אסור להאכיל לאדם לעולם רק לכלב ותו אין פודין אותה לכלבים ולא דמי לנבילה שלעולם אינה רק לכלבים וזה נכון אבל א"כ אמאי לא חל ההקדש הא ראוי לפדי' אחר הפסח וצ"ל דכאן לר' יהודא קיימינן דסבר גורם לממון לאו כממון דמי וחמץ של הקדש במועד אינה רק גורם לממון כמפורש בבלי כ"ט וליכא זכי' בגורם לממון כלל דהוי כמו דבר שאינו ברשותו ולאו מידי חשיבה שיזכה בהן הקדש ולהכי לא חל ההקדש כלל ודו"ק.

אך לפ"ז קשה עוד, הן דזה לא קשה דכאן אמרינן דהקדש לא זכה בהחמץ בשעה חמישית אע"ג דאצל הבעלים המקדיש הוי ממון גמור דכ"ז הוא משום שיכול למוכרו לגוי, אבל ההקדש אין לו בגדר הזה שום ממון שאינו יכול לפדותו לגוי דאין פודין להאכיל לגוי או לכלבים, אמנם בחמץ בפסח טרם דזכי בהן הישראל הרי שוה הוא ממון אצל הישראל הזוכה בשביל שווי שלהם אחר הפסח אכן דא קשה, כיון שפירשנו שיטת הירושלמי דשווי שלאחר הפסח הוי רק גורם לממון ולאו כממון דמי ולא מצי זכי בי' הקדש כלום ה"נ איך זכי הישראל בהחמץ הלא גם טרם זכותו בה הוא רק גורם לממון ולא הוי ממון לדידן דקיי"ל דלא כר"ש בגורם לממון ולא מהני בי' זכי' והוי כדבר שאין בו ממש דלא מצי זכי בי' ישראל וא"כ איך זכי ולקי משום בל יראה ובל ימצא והדרא קושיא לדוכתי' על פסק רבינו שקנה חמץ לוקה וצ"ע לכאורה. ויהיה מכאן סעד למה שהעליתי מכבר דזה לא הוי גורם לממון כיון שיהא ראוי אחר הפסח הוי ממון ממש, ודוקא בהקדש דהך חמץ לא חזי להקדש למידי אלא שעומד לפדיה לכן כיון שעכשיו לא יפדנו אדם רק לאחר הפסח הוי גורם לממון ובפרט לפי מה שהעלו האחרונים דבהקדש אין לו אלא מקומו ושעתו כדאמר הגמרא בערכין א"ש טובא, דכאן טרם שזוכה הישראל בהחמץ והוי אצל גוי הרי חזי לישראל אחר הפסח והוי ממון גמור, משא"כ אם יקנה

הקדש את החמץ הרי לא חזי רק לאחר הפסח ולאחר הפסח ג"כ לא חזי להקדש אלא לפדיה והוי גורם לממון ולאו כממון דמי וליכא בי' זכיה כלל ולכך לא חל ההקדש, ובחמץ שפיר זכה הישראל ולוקה משום בל יראה. ודו"ק ואם כה נאמר אתי שפיר מה דמייתי מהך דרב דמקדש בחיטי קורדנייתא אין חוששין לקדושין לשעות דרבנן לפי ר"ת דחימוצן הוא בגדר נוקשה אף אם נאמר דנוקשה הוי דבר תורה מ"מ פי' ר"ת דאין עוברין עליו בבל יראה ומן התורה חזי לאכול אחר הפסח אף לר' יהודא ולהשהותו וא"כ ממון גמור הוא להאשה אלא דרבנן אצרכו לבערו כמו דהעלו בתוס' ריש מסכת' ולכן לא הוי ממון כלל ולפיכך אם קידש בו האשה אין חוששין לקדושיו א"כ הוה"ד בשעה ששית דהוי דדבריהם אין חוששין לקדושין ואינו ברשותו ולא מצי לבטל ודו"ק.

אינו לוקה כו' או חימצו כדי שיעשה בו מעשה.

הנה גירסא שלפנינו בסוגיא דף צ"ה דבל יראה הוי ניתק לעשה דתשביתו וכן כתבו התוס' בשם ר"י דף כ"ט וראה בפירוש רבינו חננאל דמפורש דגירסתו היתה משום דהוי לאו שאין בו מעשה ועיין מהרש"א שם שהרגיש שלהתו' לא היתה זו הגירסא אמנם באמת מ"ט אינו ניתק לעשה דתשביתו ראיתי לאחרונים דברים רבים מהם מי שרצה לדון שעשה דתשביתו אינו נוהג בנשים משום דהוי מ"ע שהז"ג ותו הוי לאו דבל יראה נוהג בכל ועשה דתשביתו אינו נוהג בכל ולא יכול העשה לנתק הלאו וכמו שכתב רבינו בריש הלכות תמורה דלאו נוהג בשותפין ובשל ציבור והעשה דאם המר ימירנו והיה הוא ותמורתו כו' אינו נוהג בהו ומשום זה הוי לאו דתמורה לאו דלוקין עליו וראיתי למי שטען ע"ז דא"כ אונס שגירש אמאי ישראל שיכול להחזיר אינו לוקה הא העשה אינו נוהג בכהנים ומזה למד דבמקום דעביד מעשה לתקן הלאו מינתיק הוא בכל מקום אלא דבתמורה שהעשה בא ממילא לוקה ודבר זה כתוב בתומים סימן צ"ז. וע"ז בנו להקת האחרונים יסודותיהם ובמחכתה"ג משגה הוא בידם, כי ברור שלרבינו היתה הגירסא בתמורה כלישנא אחרינא שברש"י דשאני מימר משום דהוי לאו ששוה בכל ופירש באופן נפלא דהלאו שוה בכל והעשה אינו שוה בכל דבשל שותפין לא ממירין לכן לא מצי העשה לנתק הל"ת לחלקים וע"ז פריך והרי אונס דלאו ששוה בכל [כן היתה גירסתו וכן היתה הגירסא ברש"י יעו"ש] ואתי עשה ועקר לאו. פירוש דאמאי העשה דולו תהיה לאשה עקר לאו דלא יוכל לשלחה הלא העשה אינו שוה בכהנים והלאו שוה בכל ואפ"ה גבי ישראל מנתיק הלאו ולא לקי א"כ הוה"ד גבי מימר צ"ל כן דבמקום דמתקיים והיה הוא ותמורתו יהי' קודש לא לקי על הלאו אע"ג דלא מינתק כולו, ומשני כהנים קאמרת כו' דרבי רחמנא קדושה יתירה ולכן אע"ג דלא מינתק לכהנים מינתק לישראל משא"כ

בתמורה. וז"ב בפירוש גירסת רבינו, ופירוש רש"י לא יכולתי להבין מש"כ דהלאו אינו שוה בכל משום דלא אפשר לקיומי ללאו בכהן ואין פשר דבר לפירושו הרי נתברר דאף במקום דהעשה הוא מעשה לתקן הלאו ג"כ אין העשה שאינו שוה בכל עוקרת הלאו ולפ"ז יתכן דנשים לא מסתברא דיהיו חמורים מאנשים שילקו אבל יראה לכן גם לגברי לא מינתק הלאו אמנם זה זרות גדולה לא ישוער לומר דנשים אינן במ"ע דתשביתו ומה"ת מותרות לשהות חמץ עד הערב כל יום י"ד, ואם נאמר דבל יראה נוהג מתחילת שעה שביעית הלא רק דמשום דאיתקוש לעשה דהשבתה כ"ש שעשה דהשבתה גמרינן מלאו לחייב בה נשים לכן לא ניתן לאומרו כלל.

ונראה לי דבאמת צ"ב הא דתמורה חשיבא לאו הניתק לעשה כיון דהוא אינו מעשה ולא תיקון אלא שהוא ענין שבא מעצמו מחוק התורה. והנראה, דבפרק אלו הן הלוקין דף ט"ו אמר אי הכי לאו שניתק לעשה נמי לימא משום דכתב רחמנא עשה יתיר' מיגרע גרע א"ל ההוא לנתוקי לאו הוא דאתא והענין יבואר דכוונת לאו ניתוק לעשה פירושו שהתורה לא הניחתו לגמור המכוון שלו היינו שכיון להפרד מאנוסתו ובאה ע"ז העשה עמוד והחזיר שלא יוגמר המכוון שלו, וכן לא תכלה פאת שדך לקצור ואם כלה באה העשה דעזוב תעזוב להפריש וכן לא תגזול ולא תבא אל ביתו כו' ואם גזל או בא אל ביתו כו' והשיב הנך מילי ולא נתקיים רצונו, וכן מורה לשונו של רש"י פרק ד' מיתות דף פ"ג דמשמע שזה עונשו של לאו שאם הותיר ישרפנו ויפטר וא"כ קנסתו תורה מה שלא הוציא רצונו לפעלו וכן לא תותירו ממנו עד בוקר ואם הותיר עד בוקר ישרף באש שכוונתו לא נגמרה שמצווה הוא לשרוף את הנותר באש ולפ"ז א"ש גבי תמורה עפ"י מה שכתב רבינו בסוף הלכות תמורה שזה שאמר הכתוב והיה הוא ותמורתו כו' וכן אם הקדיש בהמה קדוה"ג שמא יחזור בו וכיון שאינו יכול לפדותה יחליפנה בפחותה ממנה ואם תתן לו רשות להחליף הרע ביפה יחליף היפה ברע ויאמר טוב הוא לפיכך סתם הכתוב בפניו שלא יחליף וקנסו אם החליף ואמר והיה הוא ותמורתו וכו' נמצא שעל מרכז הלאו שהזהירה התורה קנסתו רחמנא בעשה שלא יוגמר מכוון שלו ויהיו שניהם קדושים ואעפ"י שהשתא אע"ג שמכוין על שניהם ג"כ עובר בלאו מ"מ זהו התפשטות הלאו אבל המרכז של תמורה קנסתו רחמנא שלא יוגמר מכוין שלו ויהיו שניהן קדושים וזה ברור למבין דוגמא לזה מ"ע שמתן שכרה בצידה אין ב"ד מוזהרין עלי' שזה עונשו שאין לו מתן שכר כן הכא בלאו הניתק לעשה כיון שע"י העשה לא נתקיימה מחשבתו תו לא לקי שתגמולו בידו וכיון שעלה בידינו כן נראה עתה לפ"ז דבל יראה לא הוי לאו הניתק לעשה דמאי תאמר שלא יראה חמץ ואם ראה מחויב להשביתו ולא נגמר מכוון

שלו שהוא רוצה בקיום החמץ אטו ע"י העשה נפסד מכוון שלו יותר מן הל"ת הלא גם ע"י הלאו דבל יראה ג"כ לא נגמר מכוון שלו היינו שבכל שעה לקי אבל יראה ואימת דקאי החמץ ברשותו ואינו משביתו עובר בבל יראה בכל רגע וא"כ איפוא במה תפסד כונתו ע"י העשה דתשביתו יותר ממה שתפסד ע"י הלאו דב"י ואפ"ה על אופן שאינו משלים רצונו גם בהלאו הזהירתו התורה בלאו [ועיין בפרק כל שעה דף כ"ח בתוספות ד"ה וחמץ ה"ה בבל תותירו כו' אבל חמץ אפילו לאחר שהותיר עובר בכל שעה בבל יראה עיי"ש] ואימתי כלה הגבול שע"ז נאמר תשביתו כמו אם הותיר עד בוקר נאמר באש ישרף לכן לא הוי ניתק לעשה. בינה זאת.

אך יש להתבונן לפ"ז בהא דשקיל וטרי תלמודין בפרק אלו הן הלוקין בהא דלקי על בא במקדש טמא ולא הוי ניתק לעשה משום שקדמו עשה יעו"ש ולפי דברינו כיון דקאי משום לא יטמאו את מחניהם א"כ בכל רגע איכא לא יטמאו אמנם רש"י פירש בפרק שני דשבועות בהא דבעי טומאה בעזרה מניין וז"ל מי שנטמא בעזרה מנלן דמחייב הא לא קרינא בי' ולא יטמאו את מחניהם שכבר טימא עכ"ל ואע"ג דמיתור דקראי דאם אינו ענין לטומאה שבחוץ תנהו ענין לטומאה שבפנים מוקמינן קרא דולא יטמאו גם על נטמא בפנים דאל"ה אזהרה מנלן ועיין ריטב"א שם מ"מ כיון דקרא דלא יבוא אל המחנה אינתוק תו אינתוק גם לאו דלא יטמאו ובריש ספרי אזהרה לא שמענו ת"ל צו אב"י כו' ולא יטמאו את מחניהם [הגהת הגר"א] ה"ז אזהרה לטמאים שלא יכנסו למקדש בטומאה ועוד דאם גמרינן שהייה למלקות הלא בעשה דוישלחו מן המחנה לא גמירי שהייה ויתכן דהתרו בו בכניסתו למקדש ואחרי כניסתו התרו בו שנית צריך שהייה למלקות וצ"ע ואכמ"ל.

ונראה להביא ראיה לדעת רבינו דלקי על בל יראה מהא דאמר בירושלמי פרק כל שעה ר' אבוה בשם ר' יוחנן העושה איספלנית משור הנסקל ומחמץ שעבר עליו הפסח אינו לוקה שאין לא תעשה שבו מחוור כו' ותמוה דלמה אמר מחמץ שעבר עליו הפסח ולא אמר עדיפא מינה דבפסח ג"כ לא לקי ובפרט דאיהו לא דריש אף לא יאכל כמו דלא דריש בשור הנסקל וע"כ דאבל יראה מחוייב מלקות ולא הוי לאו הניתק לעשה ורק משום לאו שאין בו מעשה אתינן עלה ואם עשה אספלנית הרי עשה מעשה וגילה אדעתי' דניחא ליה בשהייתו את החמץ ולקי משום בל יראה אעפ"י שבלא המעשה ג"כ היה החמץ ברשותו ואין המעשה סיבה להבאת החמץ ברשותו כיוצא בזה מצאנו גבי הך דתניא ר' עקיבא אומר המקיים כלאים בכרם לוקה. וכתבו רבנן בתוספות פרק השוכר את הפועל פירש בקונ' שעשה להם סייג וגדר בקוצים כדי לקיימן ויפה כיון דהא רע"ק

א"ל לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו כן כי עשה איספלנית הלא לקי משום בל יראה ולכן נקט מחמץ שעבר עליו הפסח דליכא בל יראה ודו"ק.

אמנם אינו מוכרח דשם הלכה ב' אמר מ"ט דר"י לא יאכל חמץ היום מה אנן קיימין אם בתוך המועד כבר כתיב לא תאכל עליו כו' תנהו ענין לאחר המועד הרי דקרא דלא יאכל מוקי לאחר המועד והלא כבבלי דאמר תלתא קראי כתיבי א"כ להכי אמר רבי יוחנן העושה איספלנית משור הנסקל ומחמץ שעבר עליו הפסח דבשניהם כתיב לא יאכל בקמ"ץ ואפ"ה אינו לוקה מפני שאינו מחוור אינו מפורש ודו"ק.

הלכה ד

ודבר זה קנס הוא מדברי סופרים וכו' אפילו הניחו בשגגה או באונס כו'.

בטעמא דהך דקיי"ל בחמץ שעבר עליו הפסח דלא מצאנו שיחלוקו חכמים דלא קנסו בנו אחריו. וכן במה דקיי"ל דהגוזל חמץ ועבר עליו הפסח דאסור בהנאה אע"ג דלא שייך לקנוס להנגזל וכבר העיר ע"ז בנוב"י. נראה דבאמת מובן כוונת התורה לעבור בב"י שלא יבא לאוכלו שבכרת [עיין ר"ן] וכיונו חז"ל לעשות משמרת למשמרת ע"ד אופן כוונת התורה שהצריכו בדיקה וביעור שלא יבוא לאוכלו משום דלא בדיל מיניה ואם אינו מבוער יהיה מסיבת אונס או מסיבת מה שיהיה החכימו רז"ל ואמרו דאסור לעולם אף לאחר הפסח [ובפרט דמצאנו חולין דף ד' דעוברי עבירה אינן חשודין ומחליפין] וא"כ כיון שאין בו תועלת ותוחלת שוב מבדל בדיל טפי מיני' והוי כהקדש שהקדישו בשעה חמישית דדבר שאינו מצפה לאוכלו מבדל בדיל מיני' והוי לו כחתיכת חלב וכי"ב ומש"ה א"ש פסק רבינו דאף באונס ובטלו אסור.

הלכה ז

האוכל מן החמץ עצמו בפסח כל שהוא הרי זה אסור מן התורה שנאמר לא יאכל ואעפ"כ אינו חייב כרת כו' על כשיעור שהוא כזית.

הר"ל בן חביב העמיק בדברי רבינו ותוקף דעתו דמדכתיב לא יאכל בלא הזכרת הפועל רק הזכרת הפעולה תו אף כי נאכל בכ"ש מ"מ המאכל הא נאכל מעצמו. אמנם אף כי בתורת כהנים גבי מצות תאכל אף כ"ש מורה כן אבל לפלא שלא זכרו זה גבי שור הנסקל ושרצים ועיין שעה"מ ונראה לדעתי דכוונתו כך היא, דקרא דלא תאכל עליו חמץ מיירי בפרשת ראה לפני זמנו כמו דקיי"ל כר' יהודא וקרא דכל מחמצת לא תאכלו עיקרו נאמר לדורות יעו"ש וכתיב שם שבעת ימים תאכלו מצות כו' והרי במצרים אינו נוהג רק יום אחד אך קרא דלא יאכל חמץ היום אתם יוצאים הוא נאמר במצרים שחימוצו לא נהג רק יום אחד וכבר נודע שיטת רבינו בהלכות מלכים דאין שיעורין לבני נח דשעורין

הללמ"מ ולישראל נאמרו וא"כ אז היו אסורים באכילת חמץ אף בכל שהוא ותו אמרינן מתוך שהוחמרו הוקלו כדאמרינן במכילתא משפטים גבי רוצח עו"ג יעו"ש וכן כתבו תו' חולין פ"ט: סד"ה אלא קסבר אב"ג בנו"ט כו' פקע ממנו איסור גיד הנשה ודו"ק שם, וזהו על דרך שאמרה הגמרא מי איכא מידי דלישראל שרי ולעכו"ם אסור ולכן אף לדורות אסור בכל שהוא וזה נכון. ולא קשיא מכל לאוי דפסחא דב"נ וערל לא יאכל בו דבפסח ענין אחר הוא דאפילו ר"ש דסבר כ"ש למכות מודה בפסח דכתיב איש לפי אכלו שאין שוחטין אלא על מי שיכול לאכול כזית וכי קפיד שלא יאכל האי גברא באופן דבכשר בר מנוי הוא ודו"ק.

הלכה ט

בנוב"י מהד"ק סימן כ"א האריך בנוקשה למ"ד דהוי דבר תורה מ"מ אינו אסור בשעה חמישית באכילה כיון דקודם הפסח אינו אסור דבר תורה יעו"ש שמשמע מדבריו דכן בחמץ גמור ע"י תערובת ובאמת מירושלמי פ"ק סוף הלכה ד' חד בר נש אפקיד גרבא דכותחא אתא קמי דרב א"ל ימכר כו' בשעת הביעור ר' בא אמר חמישית כר"י חמישית כר"י לא טבא כלום פירוש דאסור באכילה הרי דבכותח אסור באכילה בשעה חמישית וכאשר תעיין בירושלמי ריש פרק אלו עוברין תראה כי משוה דין כותח לענין שיאור שבשניהם אין חימוצן ברור אלא דלענין מלקות סבר רב דלוקה וסבר דמותר בהנאה ועיין ירושלמי פרק תמיד נשחט הלכה ב' שחטו על שיאור כו' הרי מוכח מירושלמי דלרב דסבר דיש מלקות על אכילתו בפסח אעפ"י דאין חימוצו ברור ומשו"ה מותר בהנאה מ"מ לא פלוג רבנן ובחמישית אסור באכילה ודלא כהנוב"י ודו"ק.

פרק ב

הלכה טו

בצק שבסדקי העריבה כו' ואם לאו חייב לבער.

נראה דמיירי שיש כזית בצק אלא שאינו במקום אחד והוא מעורב בין הסדקין כו' ואפ"ה כתב בחצי זית בבית כו' הואיל ואלו החצאי זיתים דבוקין בכתלים היינו מפני שאם אינם דבוקין לכותל הרי הוא כמו במקום שאינו עשוי לחזק בעריבה דחייב לבער, הא פחות מכזית לבדו לא מצאנו מפורש שיהא חייב לבערו. ונראה שסובר שאין חייב לבער פחות מזית לחודא ודלא כמשמע מהרב המגיד והכסף משנה ולכן אמר סמי קילתא מקמי חמירתא גם לפחות מזית אף דאין איסור מן התורה בחצי זית מ"מ אם יש זית בעריבה אלא שהוא בשני מקומות הלא להחמיר מה"ת ולכן צריך להחמיר בהני

תרי לישני. ונראה שכן מוכרח לשיטת רבינו דפסק דבל יראה לא הוי לאו הניתק לעשה ולוקין עליו א"כ איך יוקים הא דאמרינן בסוגיא דהאוכל חמץ של הקדש במועד רב אשי אמר דכו"ע אין פודין את הקדשים להאכילן לכלבים ודכו"ע דבר הגורם לממון לאו כממון דמי והכא כו' מ"ד מעל סבר כריה"ג דאמר חמץ בפסח מותר בהנאה. ותקשה איך יפדנו הא כיון שיפדה יעבור בבל יראה וע"כ דיפדנו לאנשים הרבה בפחות מכזית ויהי' שוה פרוטה וע"כ דפחות מכזית א"צ לבער אף מדרבנן דאל"ה כיון דמדרבנן לא חזי לפדיה תו לא מעל וכמו שכתבו רבנן בתוספות דהא דאין פודין להאכיל לכלבים בקדשי בה"ב לא הוי אלא מדרבנן יעו"ש ואפ"ה לא מעל וכן כתב בשאגת אריה.

אמנם יתכן דכיון דחצי שיעור אסור מן התורה באכילה איתרבי נמי כמו כן לענין בל יראה בחצי שעור והתם כיון דסבר כריה"ג וטעמי' דמפיק מלך דמותר בהנאה ואידך לך מוקי לשלך אי אתה רואה הא של אחרים אתה רואה ואידך כו' חד בשאור וחד בחמץ וריה"ג לא סבר כן ולא סבר הך צריכותא והיינו דיאמר בשאור ואנא אמינא מה שאור שחימוצו קשה את רואה של אחרים וזהו כבית שמאי דסברי מהאי טעמא דשאור בכזית וחמץ בככותבת דלכתוב בחמץ ולא בעי שאור כו' ולא סברי הך דחמץ ראוי לאכילה גרע [וכן כתב מוהר"ם ברבי] וא"כ לריה"ג דחמץ אכילתו בככותבת ושיעור בעורו בכזית חזינא דלא דמי אכילה לביעור א"כ הוה"ד דאיסור חצי שיעור לא ידענא בביעור דלא מצית יליף מאכילה אבל לדידן ילפינן ביעור מאכילה כמו דבאכילה אסור חצי שיעור כן לענין ביעור כמו"ש המהר"ם חלאווה, אמנם זה רחוק. אולם באמת ע"כ כן הוא, דפירוש הגמרא תמוה דאף אם נימא דלריה"ג מותר בהנאה וחזיא לפדיה דמשהה ע"מ לבערו אינו עובר כמוש"פ ר"י הזקן מ"מ הואיל ואין פודין להאכיל לכלבים הלא עיקרו מקרא דואכלת ולא לכלביך א"כ הוה"ד להסיק תחת תבשילו אסור דכל מה דלא קרינא ואכלת מיתסר ותו אכתי לא חזי למידי וכן ממעט בספרי מוזבחת שלמים ואכלת פרט לעולות שאינן נאכלין ולא אידכר בשום מקום דאין פודין להאכיל רק לכלבים הא להיסק ותבשיל מותר ואיך לא זכר רב אשי במפורש וסתם דבריו כולי האי ועוד דבשור שנגח את הפרה אמר דשור פסולי המוקדשין שנפל לבור איתמעט מוהמת יהי' לו והא חזי להנאת היסק וכי"ב ועיין תוספות שם שהרגישו בזה ומה שחילקו בין קדשי בה"ב לקדשי מזבח דחוק. לכן אמינא דלא עלה על דעתו של רב אשי דיפדנו להיסק תחת תבשילו דרק לכלב אסור דהא תנן אם מתו יקברו וע"כ דלא חזי למידי. אלא כוונתו כדפרישית שיפדו באופן שמותר להשהות בפחות מכשיעור וא"ש דהנה רבנן בתוספות העלו בבכורות דף ל"ב ובריש כל התערובות וכאן דהא דאין פודין קדשים להאכיל לכלבים דוקא מידי

דלא חזי' רק להאכיל לכלבים הא מידי דחזי לאדם תו שרי גם להאכיל לכלבים ומותר להאכיל בשר בכור אף לכותי ודוקא טריפה בקבורה א"כ שפיר אמר רב אשי דיפדו כל אחד להאכיל לכלבים פחות מכשיעור היינו שיהא פחות מכזית ויש בו שוה פרוטה, ואי דאין פודין להאכיל לכלבים זה דוקא במידי דלא חזיא רק לכלבים הא כאן הרי שרי להשהותו עד אחר הפסח ולאכלו אח"פ וחזי כשהוא נאכל לכלב אף לאכילת אדם לר' שמעון דחמץ שעבר עליו הפסח מותר תו שרי להאכיל לכלבים ותו הוי ממון גמור, דבתוך הפסח רשאי להאכיל לכלבים הואיל ויכול להשהותו אחר הפסח וליכא למימר הא דבר הגורם לממון לאו כממון דמי ואם יפדה חמץ בפסח מצד שיכול להשהותו אחר הפסח מסתברא דאין הפדיה נתפסת בו דהא לא הוי בי' להקדש רק גורם לממון לבד [כן נראה] ולא מצינו פדי' רק בממון גמור וע"כ הא דנתפסת בו הפדיה היא מחמת שיכול להאכיל לכלב ואין פודין קדשים להאכיל לכלב מאי תאמר הא יכול להשהותו אחר הפסח זה אינו דמצד שחזי לאה"פ לא נתפס' בו הפדייה דלא הוי בי' להקדש רק גורם לממון וע"כ דנפדה מצד שראוי לכלב תו אין פודין להאכיל לכלבים ונמצאת אוחז החבל בשני ראשין דאם תאמר דאין פודין להאכיל לכלבים תאמר שיפדנו להשהות אחר הפסח וא"ת הא אין פדי' בדבר דלא הוי אלא גורם לממון ע"ז באה התשובה דהא מצי להאכיל לכלבים וכיון דחזי רק אחר הפסח תו שייך אין פודין להאכיל לכלבים כיון דעיקרו של פדי' הוא מצד שיאכיל לכלב. דע נא בזה היה ניחא אם לא היתה הקפידא רק על הפדי' שלא יפדה להאכיל לכלבים אולם באמת אין זה בדיני הפדיה דהא אם נפדה כשהוא חי ומת אין המת שלו אע"ג דבשעת פדייה היה ראוי למאכל אדם מ"מ אם בעת שמאכילו לכלב אינו ראוי רק לכלב אסור להאכיל לכלב וכמו שמפורש בב"ק שם, וכמו תזבח ולא גיזה הוא דהגוזז בפסוה"מ שנפדו לוקה כן ואכלת ולא לכלביך הוא לאחר הפדיה אם נעשה טריפה או מת אסור להאכיל לכלב וא"כ אם הוא מת או טריפה תו לא מהני בי' פדיה דלא חזי למידי דלמאכל אדם הוא אסור ולמאכל כלבים אסור להאכילו ותו אתי שפיר כאן דאע"ג דמשום דלאחר הפסח הוא שרי באכילה לא הוי רק גורם לממון ולא נתפסה בו הפדיה מ"מ הא ממון גמור הוא דשרי להאכילו לכלבים, מאי תאמר אין פודין קדשים להאכיל לכלבים זה אינו דבאמת פודין רק דאסור להאכיל לכלבים היכא דלא חזי רק לכלב וכיון דאינו ראוי רק לכלב ואסור להאכיל תו לא חזי למידי ולא נתפסה הפדיה אבל כאן אינו כן דבעת אכילת כלב הרי כדין עביד כיון דיכול לאכול מאכל אדם אחר הפסח [דאטו יהא אסור להאכיל בכור שחוט לגוי או לכלב ביום הכפורים] ותו השתא כיון דרשאי להאכיל לכלב הוי לי' ממון גמור ונתפס' הפדי' בי' וכיון דראוי לפדי'

בתוך הפסח תו הוי ממון גמור ושפיר מעל האוכל. ולפ"ז א"ש דהא דמוקי רב יוסף הך דאמר לא מעל כמ"ד אין פודין קדשים להאכיל לכלבים הוא כר' יהודא דחמץ שעבר עליו הפסח אסור ולכן לא חזיי לפדיה ולא הוי ממון ולא מעל וז"ב ופשוט בס"ד ומוכרח מתוך עומק הסוגיא דחצי שיעור לבדו אין בו איסור מן התורה וכפי סברת הארי החי דלא שייך חזי לאצטרופי וגם מדרבנן אינו חייב לבערו ודו"ק בכ"ז.

הלכה יח

המשכיר בית לחבירו אם עד שלא מסר לו המפתח כו' ואם משמסר המפתח חל י"ד על השוכר לבדוק.

ירושלמי פ"ב הלכה ב' אר"ש אימתי בזמן שמסר לו המפתח כו' אר"י בן פזי בעי מסר לו המפתח מהו אר"ז חתני' דר"ל מחלוקת ר"ש ורבנן דתנינן מסר לו המפתח דתנינן תמן המוסר מפתיחו לע"ה הבית טהור שלא מסר לו אלא שמירת המפתח תני ר"ש מטמא ותמוה מאד דמאי בעי אם בגברא דעלמא שמסר לו המפתח נימא דבדק זה דמיון זר ומבהיל שיבדוק האיש הזר הבית להתם שחיישינן שנכנס לבית ועוד דאין לשון הירושלמי סובל זה ונראה לענ"ד דט"ס נפל בירושלמי וקאי אדלקמיה עכו"ם שבא אצל ישראל וחמצו בידו כו' הפקיד אצלו צריך לבער יחד לו בית א"צ לבער וע"ז קאי מסר לו המפתח היינו לעו"ג מהו ופשיט שפיר מהתם דלרבנן דאמרו לא מסר לו אלא שמירת המפתח א"כ הוי כהפקיד אצלו החמץ וצריך לבער אבל לר"ש דמטמא וסבר שגם הבית מסר לו להיות ברשותו לכל מה שירצה א"כ הוי כיחד לו בית בפ"ע וא"צ לבער וזה דין חדש ודו"ק.

פרק ג

הלכה ד

היו לו ככרות רבות של תרומה וצריך לשורפה ערב שבת כו' שורף טמאה לעצמה וטהורה לעצמה כו'.

הנה העתיק רבינו לשון הברייתא בסוף פרק קמא בדר' יוסי דפליג שם עם ר"ש והלכה כר' יוסי נגד חבריו ר"מ ור"ש אלא בערב פסח דעלמא לא הזכיר משום דהא רבינו הקדוש במשנה לא הזכיר רק מה דסבר ר"ש בתלויה דמיקל אף בזמן איסור הוא בערב פסח בשעה ששית לכן סבר דאולי לא סתם כר' יוסי והלכה בערב הפסח דתלויה נשרפת עם הטמאה לכן השמיט רבינו דין המשנה ודו"ק.

הלכה ה

עבר הרגל ולא בדק בודק אחר הרגל כדי שיבער מה שימצא מחמץ שעבר עליו הפסח מפני שהוא אסור בהנייה.

קשה למאי דשקיל וטרי הגמרא בפרק כ"ש דף כ"ט אליבא דר"ש אם חמץ שעבר עליו הפסח אסור בהנאה עד דחדית לן רבא ר"ש קנסא קניס הואיל ועבר בב"י וב"י, איך הוי מפרשי' טעמייהו דחכמים דפליגי על ר' יהודא במשנתינו דצריך לבדוק אחר הרגל אמאי יבדוק ולא שמענו לחד תנא שיאסור החמץ לאחר הפסח לבד ר' יהודה. והנ"ל עפ"י מה דאמר רנב"י בשבת פרק כירה דף ל"ח שכח קדירה ע"ג כירה ובשלה בשבת מהו כו' ול"ש כו' לאיסורא מבשל הוא דלא אתי לערומי בשוגג יאכל אבל האי דאתי לאיערומי בשוגג נמי לא יאכל ופרש"י דלא אתי לאיערומי ולעשות מזיד כו' דאתי לאיערומי דאיסור דרבנן הוא וקילא ליה. ולפ"ז היכא שהחמץ אינו ידוע אצלו אלא שלא בדק שפיר גזרו חכמים דלמא אתי לאקולי בי' ולא יבדוק יפה ואסרו חכמים להחמץ הנמצא אף אחר הפסח אבל בחמץ הידוע אצלו ומשהה אותו סבר דלא אסרוהו חכמים לר"ש וכמו דלא גזרו במבשל בשבת אף במזיד לר"מ דלא נחשדו בני ישראל לעבור בשאט נפש אלאו דב"י וב"י ובכה"ג לא אתי לאיערומי עד דחדית לן רבא דקנסא קניס ר' שמעון לדידי' הואיל ועבר ואין זה תקנה שלא ישהו דלא נחשדו ישראל ע"ז רק מתורת קנסא הוא וזה פשוט.

הלכה ז

צריך לבטל כל חמץ שנשאר ברשותו כו'.

בשו"ת רעק"א סימן כ"ג ובתחילת ההשקפה היה נ"ל לפקפק גם בנ"ד דליכא מעלת הביטול כיון דהיה סבור דמכרו והיה בדעתו דאין צריך לבטלו ושאין בידו לבטלו כיון דמכור לאחרים אך מ"מ י"ל כיון דאמר כל חמץ שברשותו כיון דאגלאי מילתא דגם זה היה ברשותו הוא בכלל הביטול עכ"ל. וכסבר' זו מפורש ברבינו נסים פרק השותפין דף מ"ו וז"ל תירצו בתוס' דאין ה"נ כו' אבל הכא במודר הנאה מנכסיו סתם איירי ואין דעתו על מה שהשכיר. ואי קשיא לך דהא לעיל פרק אין בין המודר הוי ס"ד דאין דעתו על מה שהפקיר ואדחיי' לי' איכא למימר דלא דמי דודאי כשאדם אוסר נכסיו סתם דעתו על כל מה שהוא ברשותו ולפיכך כיון שאין הפקרו עדיין הפקר ולא המתנה מתנה אף הם בכלל האיסור כו' הרי דהי' סבור דהוי הפקר תיכף ואין דעתו ע"ז מ"מ הואיל ועדיין המה ברשותו ואיהו אסר נכסיו מה שהן ברשותו תו גם זה בכלל האיסור כ"ש גבי ביטול

חמץ וכן הוא בירושלמי תרומות פ"ג הלכה ב' אריסטון אייתי פירין ושייר גו שקא ותרם כו' חזקה על הכל תרם יעו"ש היטב וזה נכון.

הלכה ח

ואם מצאו ביו"ט כופה עליו כלי עד לערב ומבערו ואם של הקדש הוא אינו צריך לכפות עליו כלי כו'.

רבנן בתוס' פ"ק דכתובות פלפלו בלא בטלו אם מבערו ביו"ט דמתוך שהותרה הבערה לצורך הותרה שלא לצורך ואי משום דלשיטתם בעי צורך היום קצת הלא מה דעבר בב"י הוי צורך קצת וכמו דאמר רבא וש"מ לא אמרינן הואיל והותרה הבערה לצורך כו' ופירשו בתוס' שם דמה שמבער הוי צורך קצת יעו"ש - ומלשון רש"י משמע דדוקא בבטלו וכן פי' בהגהות מיימוני ע"ש ונתבונן קצת דיש להביא סעד לזה מהא דאמר רב יהוד' אמר רב המוצא חמץ ביו"ט כופה עליו את הכלי, אמר רבא אם של הקדש הוא אינו צריך כו' ואמר רב יהודא אמר רב חמצו של גוי עושה לו מחיצה עשרה טפחים כו' ואם של הקדש הוא אינו צריך מ"ט מיבדל בדילי אינשי מיני' מ"ט כאן מסיים רב יהודא בעצמו אם של הקדש הוא א"צ ובהך דהמוצא חמץ ביו"ט לא מסיים רב יהודא ואם של הקדש וכו' ורבא בא וסיים הלא דבר הוא ודקדוק חזק - והנראה דהרב מגן אברהם חידש לנו דין דהמפקיד חמצו אצל ישראל דמחויב הנפקד למוכרו לעו"ג קודם הפסח ואם לא מכרו הוי כמו שו"ח שהיה לו לקדם ברועים ומקלות ולא קידם וחייב דפושע הוא אולם כ"ז שהחמץ בעין הלא מצי אמר לו הרי שלך לפניך כמו כל שומר שאומר באיסורי הנאה הרי שלך לפניך אמנם הרב אבן העוזר השיג עליו דאמאי אמר כאן אם של הקדש הוא אינו צריך הלא רב סבר בפרק כל שעה כר' יהודא דחמץ שעבר עליו הפסח אסור א"כ אע"ג דהקדש הוא ג"כ יהא אסור לאחר הפסח ודעת רבינו דפשיעה בקדשים הוי כמזיק וחייב א"כ אם יגנב או יאבד החמץ יהא חייב לשלם משום שפשע שלא מכרו קודם הפסח ונאסר בשביל זה לעולם ואם יהא החמץ בעין יאמר לו הרי שלך לפניך א"כ באחריותו קאי וחמץ שקבל עליו אחריות הרי עובר בבל יראה ואפי' ע"י אלמות חייב לבערו כמו שפסק רבינו לקמן פ"ד הלכה ד' ואיך אמר א"צ, הלא צריך לבערו מן העולם והיא קושיא עצומה.

ויש להתבונן, דאימת אמרו בקבל עליו אחריות או שהגוי אלם דחייב לבערו היינו דאם יגנב או יאבד יתחייב לשלם דמים עבור החמץ בשעה שיגנב נמצא דהחמץ חשיב מצוי בידו וכשלו משום דבהעדרו יתחייב לשלם תמורת העדרו משעה שיגנב או יאבד אבל כאן הלא פשע וצריך לשלם הדמים משעת הפשיעה כפי דמיו ששוה אז אלא שיכול

להציל עצמו ע"י החמץ לומר הרי שלך לפניך וכי ליתא להחמץ הרי יחזור לחיובו מעת הפשיעה שפשע שלא מכרו קודם הפסח משו"ז לא חשוב החמץ לשלו לעבור עליו בב"י ומצאנו סברא זו בספר פתח הבית.

אולם אם כה נאמר יש לדון גם על מה שכתבו הקדמונים ומהם הרמב"ן בלקוטיו דאע"ג דהנגזל לא עבר בב"י מ"מ הגזלן הרי עבר בב"י דאחריות החמץ עליו דאם הוא בעין אומר הרי שלך לפניך ואם יאבד יתחייב לשלם הלא גם בגזלן כן הוא דהיכא דמעיקרא שויא זוזא ולסוף שויא ד' ואתבר ממילא משלם כדמעיקרא ופירשו הפוסקים אע"ג דאתבר בפשיעה דהגזלן אינו שומר על החפץ אלא התורה חייבה אותו בע"כ אף כשיאבד באונסין משעת לקיחה ולכן חלוק דינו משומר דשומר משלם כשעת האונס ואיהו משלם כדמעיקרא כמו שביארו רבנן בתוספות פרק הכונס דף נ"ו ד"ה פשיטא דכמה חילוקים בין שומר לגזלן ועיין קצות החשן סימן שנ"ד סעיף ג' א"כ החיוב אינו רק על מה שגזל ממנו קודם הפסח אלא דכשהחמץ בעין מצי להציל נפשו ולומר הרי שלך לפניך וכשלא יהי' החמץ יהי' עליו חיובו הקודם בחזקו ואפ"ה פסקו הפוסקים דעובר בבל יראה.

אמנם יש לומר שאני גזלן שכן מחויב בהשבה וכיון דמחויב להשיב הגזילה אשר גזל הרי החמץ ברשותו קאי שאיהו מחויב להשיבו לבעלים לכן הוי כשלו לעבור בב"י אך זה אינו דהא החמץ כבר נאסר ואין שייך עליו מצות השבה אם כי כשהוא קיים אמרינן שעדיין לא נשתנה וגזילו בעינו הוא ואומר הרי שלך לפניך מ"מ אינו מחויב לשמרו להשיבו לבעלים ומשום זה לא שייך שיעבור בב"י.

ובכל זה מצאנו כעין מחלוקת בין גדולי הקדמונים אם מונח עשה דהשבה על החמץ הנאסר והוא בפרק הגוזל קמא דף ק"ה אמר רבא גזל ג' אגודות בשלש פרוטות והוזלו ועמדו על שתים אם החזיר לו שתים חייב להחזיר לו אחרת ותנא תונא גזל חמץ כו' אומר לו הרי שלך לפניך כו' הא ליתא בעיניה אע"ג דהשתא לאו ממונא כיון דמעיקרו ממונא הוא בעי שלומי הכא נמי אע"ג דהשתא לא שו"פ כיון דמעיקרא שו"פ הוי בעי שלומי ופירש רש"י חייב להחזיר לו אגודה אחרת ואעפ"י דהשתא לאו שו"פ כיון דבשעת גזילה הוי שו"פ בעי לאהדורי ולהוליכה אחריו עכ"ל הרי חיוב השבה מוטל עליו לחזור אחריו ולמיהדר לידיה דנגזל וכי מייתי ראיה מחמץ שעבר עליו הפסח הרי ע"כ גם שם מוטל עליו חיוב השבה למיהדר החמץ הנאסר בהנאה לידי' דנגזל וחיוב השבה מוטל עליו לכן אפשר דמשום זה שפיר עבר בבל יראה.

אולם רבנן בתוספות שם כתבו חייב להחזיר לו אחרת פירוש אם ישנה בעין מחזיר

אותה ואם לאו משלם ליה שוה פרוטה כמו שהיתה שוה בשעת הגזילה כו' הרי דכיונו להוציא משיטת רש"י ז"ל דרמי עליו חיוב השבה אלא שהוא מחויב לשלם אם יאבד או יגנב וכן מורה לשון הגמרא דמסיק למילתיה הא ליתא בעיניה כו' דחיוב התשלומין רמי מעיקרא עלי' אע"ג דאי הוי בעיניה הוי פטר עצמו במידי דלא הוי ממונא א"כ שפיר קמה סברתינו דגזלן ל"צ לעבור בב"י דחיוב התשלומין רמי עליה מעיקרא קודם הפסח וכבר נתחייב וקיום החמץ אינו רק שבזה יכול לפטור עצמו אבל אין אבידת או גניבת החמץ גורמת לו חיוב חדש משעת גניבתה וזה נכון.

ומצאתי להר"מ מסראקסאטה בשיטה מקובצת פרק הגוזל על משנה דהגוזל חמץ ועבר עליו הפסח דלא הנגזל ולא הגזלן עוברין בבל יראה. וזה כמו שביארנו. ומהרי"ט אלגאזי תמה על דבריו דהא עדיף מחמץ שקבל עליו אחריות. ולפי מה שביארנו הדברים מושכלים וצודקים. ובאמת הדברים מכריעים כשיטת התוספות דלאו חיוב השבה רמי על הגזלן להשיב החמץ הנאסר וכן האגודה שאין בה שוה פרוטה אלא חיוב תשלומין אם ליתא בעינא וכדאיתא בעינא מצי פטר עצמו מהא דחזינן בשומר שור והזיק ונגמר דינו דלר' יעקב דאמר אומרים הרי שלך לפניך אף בשומר מ"מ אם ליתא בעינא חייב לשלם דמים לבעלים וכדמפורש להדיא בפרק מרובה דאם אחד גנב את השור אחר שנגמר דינו מבית השומר וטבחו חייב ד' וה' לר"ש דגורם לממון הוא היינו לשומר לשלם דמי שור לבעלים אע"ג דהשור לא שוה מידי ותמן חייב השומר על הפשיעה הראשונה שלא שמרו שלא יגח וחיוב השבה לא שייך אצל שומר ואפ"ה חייב בתשלומין של שור אם יגנב אע"ג דאילו איתא בעינא ג"כ לאו ממון הוא חזינא דלא תלי הא בהא, ולשיטת רש"י מוכרחין אנו לומר דזה הוא מסובב, כיון דתנא תונא דחיוב תשלומין איכא גביה ואם לא בא החמץ לבעלים או האגודה כי לית' בעינה מחויב לשלם דמים להכי כיון דאיכא חיוב תשלומין להנגזל תו דינו ככל גזלן דמחויב בהשבה כ"ז שלא נפטר מחיוב התשלומין וזה אינו מוכרח כמובן.

ויש לתלות שבזה פליגי רבינו והראב"ד בפרק ג' מהלכות גזילה הלכה ה' באם כפר בהגזילה אחר שנאסרה בהנאה ואיתא תותי ידיה דהראב"ד פוטרו מקרבן וחומש דאיהו סבר דאינו מחויב בהשבה על דבר הנאסר בהנאה אלא דלכשיאבד אז יתחייב ממון וכיון דאיתא תחת ידו אז לא כפר ממון דמצי לאהדורי בו לאלתר רק כפר מידי דלא חזי למידי לכן פטור מאשם וחומש ורבינו סובר דחיוב השבה רמי עליה וחייב לאהדורי ולהוליכה אחריו וכל זמן דלא קיים מצות השבה איכא חיוב ממון גבי' וממונא כפר וחייב ככל כופר בפקדון ולא דמי להא דאומר לו גנבת שורי והוא אומר שו"ח אני עליו

דבזה כי איתא ברשותיה הוי כמקיים השבה ולכן פטור וכמו"ש ההמ"ג אמנם אם כי מדברי הראב"ד מוכרח כן אבל לרבינו מצינו לומר דלעולם אינו חייב בהשבה ומ"מ כיון דכפר בי' א"כ תו חייב על מה דפטר עצמו מתשלומין אי מיגנב ומיתבד שאז רמי עליה החיוב משעת גזילה ולא דמי להך דמודה בעיקר ואכמ"ל.

אולם בהניח כ"ז אמינא תירוץ אחר על קושיית האבן עוזר וזה הוא שראיתי בשו"ת חתם סופר באורח חיים שהעלה בהך דינא דמג"א שאם נאבד החמץ אחר הפסח ג"כ פטור מלשלם כיון דיד השומר כיד הבעלים ובמה דהוחזר ליד השומר הרי הוא כאילו הוחזר ליד בעלים וכבר אמר לו הרי שלך לפניך וכמו דאמר סוף הגוזל קמא דאף אם נגנב מבית שומר ג"כ השומר עדיין בעלים ואם תבעו שומר והודה מיפטר גנב בהודאת שומר חזינא דעדיין ידו כיד בעלים. והנה בעיקר הדין הובא בשמ"ק ריש פרק הכונס בשם תו"ס שאנץ בשם רבם שרצה לפטור השומר אם נגנב השור לאחר שנגמר דינו מבית השומר דמיפטר שומר ולא דמי לגזלן מטעם אחר דמעיקרא קודם שנאבד לא שוה מידי דנאסר בהנאה וחזר בו מהך סוגיא דמרובה שמפורש דאם ליתא בעינא שמחויב השומר לשלם דמי שור מעליא לבעלים וסוגיא זו אישתמיט' גם מהחת"ס אולם צריך להבין הלא סברתו נכונה היא דמה לי אם מחזיר לבעלים עצמו מ"ל לשומר הלא יד שומר כיד הבעלים אמנם זה בדותא דדוקא תמן דהשור הוא שוה דמים או התביעה מהגנב לכן ידו כיד בעלים משא"כ כאן שכבר נאסר השור ומה ישמור הרי לא עשאו שומר אלא על שור ולא על איסורי הנאה לכן כ"ז שלא החזיר השומר ליד בעלים לא מיפטר מתשלומין. דברשותו כבר כלתה שמירתו.

ונתבונן אימת שייך סברא זו רק בשומר שהפקיד הבעלים אצלו זה החמץ או השור אבל לדמיון באפוטרופוס לשיטת הפוסקים דחייב בפשיעה דכל מילי דיתמא עלי' רמיין וידו כידם אם יגח השור ויגמר דינו וישוב לבית האפוטרופוס ותו יגנב השור פטור מלשלם דהרי מצי א"ל הרי שלך לפניך וידו כידם ואילו השיב השור לרשותם הלא פטור ה"נ פטור כי שב השור לרשותו דרשותו כרשות יתמי דמאי תאמר כיון שנאסר בהנאה הלא ע"ז אין ידו כיד היתומים. ומה יעשה ישלם ולמי ישלם הלא לידו שאיהו הוא האפוטרופוס שלהם א"כ ידו בכללות כידם ורשותו כרשותם והרי כבר אמרו הרי שלך לפניך במה דהוי ברשותו ופוק חזי אילו גזל אחד חמץ מן האפוטרופוס ועבר עליו הפסח והחזירו ליד האפוטרופוס ואח"כ נאבד מבית האפוטרופוס ודאי דמצי אמר הרי שלך לפניך [הן דיש לדון דהוי כמו שאמרו גיטין נ"ב דנין לזכות ולא לחובה] וכ"ש גזבר כן הוא דמי הוא הבעלים אצל הקדש עד שאמרו בירושלמי תרומות פרק א' דגזבר כבעלים

ומצי לתרום פירות הקדש יעו"ש [ועיין מחנה אפרים הלכות שומרים סימן כ"ה בשם מוהר"א ששון לענין פרנס ששלח יד במעות הקהל והחליפן במעות אחרים להנאתו דברים קרובים לזה ע"ש] א"כ סרה קושיית האבן עוזר דאע"ג דהגזבר פשע שלא מכר את החמץ קודם הפסח מ"מ כי איתא בעינא מצי אמר הרי שלך לפניך ואימת אמר הרי שלך לפניך כי איתא ברשותו א"כ מאי איכפת ליה כי יאבד אח"כ הרי במה דהוי ברשותו כבר אמר הרי שלך לפניך דהא הדר ליד הקדש שאף אם ישלם ממון הא ישלם לידו שהוא הגזבר וידו בכללות כיד הקדש.

אמנם נתבונן דהמשנה אמרה גזל חמץ ועבר עליו הפסח אומר הרי שלך לפניך ודייקו קצת מהאחרונים שדוקא בעבר עליו הפסח הא בתוך הפסח לא מצי אמר הרי שלך לפניך א"כ בתוך הפסח אם יגנב ויאבד חייב לשלם דלא מצית למימר דבמה דהוי ברשותו כבר אמר הרי שלך לפניך דהא בתוך הפסח לא מצי למימר הכי ותו באחריותו קאי ועבר בבל יראה וחייב לבער ואיך אמר א"צ.

אולם יש לראות טעמא מאי לא מצי אמר בתוך הפסח הרי שלך לפניך וכבר פקפקו בו האחרונים ולדעתי תליא ברבוותא דבפרק הגוזל קמא פליג רב יהודא עם רב הונא בסלע שנפסלה ר"ה אמר פסלתו מלכות ורב יהודא אמר פסלתו מדינה אבל פסלתו מלכות היינו נסדק ומ"ש מתרומה ונטמאת התם לא מינכר הכא מינכר היזיקא והוי שנוי ולא מצי אמר הרי שלך לפניך ופירש"י הכא מנכר היזיקא שאין צורה זו דומה לצורה של כל היוצאים עכשיו וכשגזלה היו כל צורות המדינות שוות לה וקוטב פלוגתתם אם הוי היזק שאינו ניכר ולא נעשה שנוי בהדבר הנגזל עצמו אלא שהשנוי בא מצד זולתו שאין צורות היוצאות עכשיו דומות לה רב יהודא סבר דהוי היזק ניכר ורב הונא סבר דלא הוי היזק ניכר אם כן בחמץ תוך הפסח לרב יהודא הוי כמו פסלתו מלכות דהוי היזק ניכר שאין צורת הלחם שהוא תוך הפסח דומה לצורת חמץ וכן בטעמו שניכר החימוץ שהוא דבר שניכר בו וכשגזל היו הצורות והטעמים דומים לה. ודוקא בפת שעיפשה אמר דלא ידע בה אי חמץ אי מצה ולא מצי אמר הרי שלך לפניך.

וא"ת לפ"ז דבתוך הפסח לא מצי לומר הש"ל מפני דהוי כפסלתו מלכות א"כ כי עבר הפסח נמי הרי כבר קנהו בשנוי והוי זוזי דעבדינהו נסכא אע"ג דהדר עבדינהו זוזי פנים חדשות באו לכאן כן הכא הלא כבר קנהו בשנוי ואיך מצי אמר הש"ל בזה נראה דאי מהדר לי' תוך הפסח לנגזל הרי מוכרח הנגזל לבער אותו מן העולם וא"כ הוי שנוי דלא הדר ולא מצי אמר הרי שלך לפניך כיון שאין צורת החמץ דומה לשאר לחם אבל כי עכבו הגזלן עד לאחר הפסח הרי חזינן דבדעתו הי' לעכב אותו עד לאחר הפסח והוי

שנוי דהדר דלאחר הפסח לא הוי רק כתרומה ונטמאת וא"כ לא הוי כאן שנוי ושפיר מצי אמר הרי שלך לפניך.

ואין לומר דבשלמא ביאוש פריך הגמרא דף ס"ו דליקני לחמץ ביאוש אע"ג דאיסוה"נ אין בהן זכיה וקנין דלכן אמר מכי מטא זמן איסורו פירוש דקודם שהגיע זמן איסורו הוא מתיאש משעה דלא מצי למוכרו אבל בשנוי אימת הוי השנוי אחר שנאסר בהנאה ואז לאו בר קנין הוא דזה אינו דכמו דפירשו הקדמונים על הך דשנוי השם קני לגזלן בהקדש אף דאימת הוי שנוי השם כי קדיש ואז אינו שלו ופרשו דבאין כאחד [וכמו גיטו וידו באין כאחד] ה"נ הכא נימא כן ואין לחלק דתמן משום דשתי הפעולות באין מכחו כמו ההקדש והקנין שקונה הגזלן וכן בגיטו וידו שהיד המשחרר מקנה מכחו והוא הפועל לא כן כאן דהשנוי שהחמץ נאסר בהגיע זמן האיסור בא מאליו וכשחל האיסור תו לאו בר קנין הוא ולא בזה נאמר גיטו וידו באין כאחד דבסוגיא דהמטמא כו' משמע דפריך גם מחמץ ועבר עליו הפסח דיהי' כמו היזק ניכר וליהוי שנוי יעו"ש ואולי דרק מתרומה ונטמאת פריך דתרומה טמאה ראויה לכהן להסיק תחת תבשילו ואם שאינו ניכר כניכר הוי שנוי ויקנה בשנוי וא"ש אמנם אם נאמר דגם מגזל חמץ ועבר הפסח פריך דיהי' שנוי ג"כ ניחא דבפרק מרובה אמר ע"ז דבגזל חמץ כיון שנאסר בהנאה אינו רוצה לקנות וצריך לומר דבשנוי גם אם אין רוצה לקנות ג"כ קני הגזלן לחובתו שלא יוכל לומר הרי שלך לפניך ודמים מעלי' כשעת הגזילה משלם [ויעוי' אור שמח הל' גזילה פרק ב' הל' ט"ו שפי' בדעת רבינו דבאינו רוצה לקנות בשנוי לא קני היינו לזכותו אם רוצה בהשברים ויעוי' שם הלכה י"ד מש"פ בשי' הירושלמי] וא"כ כיון דהוי קנין אף אם אינו ברשותו [כמו"ש תוס' ב"ק ביאוש] ואף אם אינו רוצה לקנותו הוי הך קנין כמו ירושה דאיסורי הנאה נמי מורית לבריה כדמוכח סוגי' קדושין י"ז גבי גר ועכו"ם שירשו עו"ג ויין נסך דהוי איסורי הנאה ומ"מ ירית להו ברא א"כ שנוי ג"כ קני באיסורי הנאה ואין צריך לומר דבאין כאחד.

ולפ"ז פוק חזי גבי הקדש דאין פודין קדשים להסיקן תחת תבשילו ולהאכילן לכלבים אף בקדשי בדק הבית כאשר תעיין בסוגיא דהאוכל חמץ של הקדש במועד ובפרק שור שנגח את הפרה דף נ"ג ד"ה לענין כלים שהעלו רבנן כן בשיטת רב יוסף ורבא, א"כ כי מטא שעה חמישית נאסר החמץ של הקדש לעולם דמה יעשה לפדותו אי אפשר כיון דאסור באכילה כמו דפסק רב כר"י דבחמישית תולין בדף י"ג ונמצא דהפשיעה פשע הגזבר קודם שעה חמישית שלא מכרו וחייב בתשלומין אלא דאומר הרי שלך לפניך ואז צורת כל החמץ שעדיין ממון הם שהן ראוים למכור לנכרים או להאכיל לכלבים

ממון מעליא הוא אלא שהקדישו גרם לו דאיהו נאסר ולאו ממון הוא בחמישית והוי כמו תרומה ונטמאת דצורתו דומה לשאר לחם ומצי אמר הרי שלך לפניך ותו כי יגנב או יאבד הרי פטור דבמה דהוי ברשות הגזבר בשעה חמישית הוי כאלו מהדר להקדש ואמר הרי שלך לפניך לכן שפיר מסיים רב ואם של הקדש הוא אינו צריך, דאי משום פשיעתו הלא כבר נפטר מתחלת שעה חמישית במה דהוה ברשותו שהוא הגזבר ורשותו כרשות הקדש. וכיון שזכינו לזה יבואר מה דלא אמר ר"י על המוצא חמץ בביתו ביו"ט. דניחזי דאיהו לא ידע קודם הפסח היכן מונח החמץ שיוכל למכור אותו היינו לפדות בקדשים ובפרק המפקיד גבי ההוא גברא דאפקיד כיפי א"ל לא ידענא היכא אותבינהו כל לא ידענא פשיעותא הוי וכיון שכן חייב אצל הקדש כדין כל פשיעה דהוי כמזיק ותו חייב לשלם עבור שלא ידע היכן הניחו ולא מכרו קודם הפסח ואם יהי' החמץ ברשותו אומר הרי שלך לפניך ואם יגנב או יאבד תוך הפסח חייב לשלם דלא מצי לומר דבמה דהוי ברשותו הוי כאלו החזרתי להקדש וכבר נפטר אני מתשלומים דהא רב יהודא מרא דשמעתא ואיהו סבר בפסלתו מלכות שלא מצי אמר הרי שלך לפניך וחמץ תוך הפסח הוי כפסלתו מלכות שאין צורתו דומה לכל צורות הלחם שכולם מצה. ורק אם יתקיים עד לאחר הפסח אז יוכל לפטור עצמו מתשלומין ולא מצית למימר שבשעה חמישית הרי אמר הש"ל זה אינו שאבוד הי' ממנו באותה שעה שגם הוא לא ידע קודם הפסח היכא אותבינהו וא"כ לא הוי כאלו אהדר לרשות הקדש כיון שלא הי' תחת ידו והשגחתו דאיהו גזבר דהקדש וא"כ הוו חמץ שקבל עליו אחריות וכדפרישית וכבר העלו גדולי האחרונים ובראשם השאגת אריה דבחמץ של אחרים שקבל עליו אחריות לא מצי מבטל דלאו ממונא דיליה ומאי יבטל והאריך בדברי נועם א"כ החמץ של הקדש דהוי חמץ שיש עליו אחריות הוי חמץ שלא ביטל והוי חמץ שעובר עליו בב"י וב"י הוא מותר גם לשורפו ביו"ט דהוי צורך היום קצת מה שצריך לבערו מפני שעובר עליו בב"י ולא מצי רב יהודה לסיים ואם של הקדש הוא אינו צריך ורבא לטעמיה דפסק לקמן כר' שמעון שחמץ שעבר עליו הפסח מותר באכילה בשל הקדש דלא קנסוהו חכמים שאינו עובר עליהן בב"י ותו לא פשע במה שלא מכרן קודם הפסח דאחר הפסח ג"כ הוי ממון ולא אפסיד להקדש מידי שפיר מסיים ואם של הקדש הוא א"צ וזה כפי שיטת הקדמונים החולקים על רבינו וסברי דבחמץ שלא ביטלו שורפו ביו"ט ודו"ק.

והנה אף כי ביארנו דהגזבר חייב על שפשע שלא מכרו קודם הפסח מ"מ אין מזה סעד לדינו של המג"א דתמן הלא הבעלים הי' לו למוכרו ומי יחוש יותר ממנו ואימת אמרו שו"ח שהיה לו לקדם ברועים ומקלות ולא קדם דהוי פשיעה דוקא היכא שאין הבעלים

תמן. אבל הכא הא הבעלים יכול למכור אף שהוא ברשות הנפקד וכמו שפסקו רבוותא אולם בגזבר הדין נכון.

ולשיטת רבינו אפשר ג"כ דאם עובר בבל יראה מחמת דהוי חמץ שקבל עליו אחריות וכיון דעבר עליו בב"י תו הואיל דטרוד לבערו חיישינן דלמא אתי למיכל מיני' וצריך לכפות עליו כלי דלא בדיל מיני' הואיל ובמחשבתו לבערו תיכף בכלות היום וזה יתכן ודו"ק.

הלכה ט

מי שיצא מביתו קודם שעת הביעור לעשות מצוה וכו'.

במשנה לשחוט פסחו ולמול בנו. ונראה דאם הוא אחר שש שעות דלא מצי לבטל יחזור ויבער וכמו בפסח דודאי חוזר ומבער דלא תשחט על חמץ ד"ז כתיב וקיי"ל כר' יוחנן דאעפ"י שאין עמו בעזרה וליכא למימר דליתי עשה דפסח ולידחי ל"ת דלא תשחט על חמץ דם זבחי דכיון על גוף העשה כתיב הל"ת לא שייך לומר שתדחה ואין סברא לומר דכוונת הקרא כשאפשר לבער החמץ וכן כתב בצל"ח וראיה לזה מהא דשקיל וטרי פרק ר"א דמילה דליתי עשה דעבודה ולידחי ל"ת דצרעת ומשני משום דגברא לא חזי ופריך תינח נגעים טמאים נגעים טהורים מא"ל פירוש יקוץ בהרתו ומשני משום דבעי בעידנא וניחזי דנגעים טהורים מומים שכשירים בבהמה ופסולים באדם ופסולייהו משום דלא שוה בזרעו של אהרן ואינם מחללים עבודה ול"ת איכא בהו כמו שפסק רבינו פ"ג מהלכות ביאת מקדש וא"כ באופן שתבטל עבודה אם לא יעבוד הכהן בעל נגעים טהורים ליתי עשה דעבודה ולידחי ל"ת דאינו שוה בזרעו של אהרן שלא יעבוד ורב אשי סבר דגם במקדש דחי עשה לל"ת וע"כ משום דהל"ת היא על העשה גופי' לא שייך שתדחה וכן פסק בשאלתות דרב אחאי גאון ודו"ק.

הלכה יא

כיצד ביעור חמץ שורפו וכו'.

הנה התוספות בדף י"ב ד"ה אימתי שלא בשעת ביעורו כתבו ועוד דמנותר יליף ר"י דחמץ בשריפה ונותר אחר איסורו טעון שריפה וכמו כן חמץ. וברור דלרש"י דילפינן מנותר מה נותר כשמצוה לבער אותו מן העולם מצותו בשריפה, ואימת מצותו הלא לאחר שנעשה נותר דקודם זה הוא קודש ואסור לאבדו כן בחמץ כשהמצוה לשורפו, שזהו קודם שהגיע זמן איסורו דאילו לאחר שהגיע זמן איסורו הרי עובר בבל יראה. אולם רבנן בתוספות לטעמייהו דאמרו לעיל דף ד' דאם פירוש אך ביום הראשון תשביתו הוא ביו"ט והבערה היא לא צוה הכתוב לשורפו אלא לאחר איסורו וא"כ כשילפינן דביום

הראשון תשביתו הוא משש שעות ואילך אימת מצות הבערתו לאחר איסורו וא"כ הלא כשילפינן מנותר נילף דבשבע בשריפה. אולם רש"י לטעמיה הלא מצות שריפתו קודם זמן איסורו דאילו בתוך זמן איסורו הרי שהה שעה אחת וביחוד לפי שיטת רש"י בכ"מ דמשש שעות ולמעלה עובר בבל יראה ועיין שו"ת הר"ן סימן נ"א בזה ודו"ק. והראב"ד לא ראה דברי רש"י רק העתקה במאור וסבור דעל שעה חמישית קאי לכן השיבו.

והנה המקור חיים סימן תמ"ד כתב דבתרומה דעיקר מצותה בשריפה א"כ כששורף תרומה משום חמץ ג"כ דינו בשריפה כמו בקודש דכל פסולייהו בשריפה. וזה טעם ראב"צ דמחלק בין תרומה לחולין יעו"ש. ונעלם ממנו ברייתא ערוכה בפרק כל שעה דף ל"ב בתרומת חמץ אף בזו יש לו היתר הסקה שאם רצה הכהן מריצה לפני כלבו כו' והתוספות בביצה דף כ"ז ד"ה ועל החלה שנטמאת הביאו ברייתא זו לחלק בין תרומת חמץ לתרומה טמאה [ודלא כרש"י שם ובגיטין נ"ג דטמאה מאכיל לבהמת כהן] וכן הרמב"ן בשבת וכמה קדמאי ובקדשים גופייהו דמשום חמץ אין לשורפם למ"ד השבתתו בכל דבר יעוין ירושלמי פרק כ"ש סוף הלכה א' בחלות תודה שנעשו נותר וכגירסא שגרס הק"ע עיי"ש, וטעמא דכיון דאין הפסול משום הקדושה רק משום חמץ ודו"ק.

פרק ד

הלכה א

יכול יהא חייב לבער מרשותו חמץ של עכו"ם או של הקדש ת"ל לא יראה לך שלך אי אתה רואה אבל אתה רואה של אחרים או של גבוה.

במכילתין דף כ"ח: מה שאור דראיה שלך כו' אף שאור דאכילה שלך א"א אוכל, אבל אתה אוכל של אחרים ושל גבוה כו' ואזדו לטעמייהו כו' האוכל שאור של נכרי שעבר עליו הפסח לדברי ר"י רבא אמר לוקה וראב"י אמר אינו לוקה כו' מ"ד לא מעל כר' יהודה - וצ"ע קצת אמאי לא מזכרי בפלוגתייהו האוכל שאור של נכרי ושל הקדש דבדידי' קא מפלפל הגמרא בכל הסוגיא הלא דבר הוא. ויתכן דלר' יהודא דסבר חמץ לאחר הפסח אסור מקרא דלא יאכל חמץ אטו חמץ שנתחמץ אחר הפסח יהא אסור, אלא החמץ שהי' חמץ בפסח. ואיפוא נזכר זה בכתוב. וע"כ דקרא כתיב שבעת ימים מצות תאכלו כי כל אוכל מחמצת כו' והרחיבה התורה זמן האיסור לומר דהחמץ שהזהרתי אותך בפסח עליו שלא תאכלנו הוא אסור באכילה אף אחר הפסח ולעולם, ולכן של נכרי בפסח ג"כ הי' אסור באכילה ובכרת והרחיבה התורה עליו זמן האיסור שיהא זה החמץ שקאי עלי' בכרת בפסח אסור לעולם וע"ז קאמר ולא יאכל חמץ. ולפ"ז נחקור בחמץ של טבל שלא

חל עליו איסור חמץ כדאמר פרק כל שעה דף ל"ה שמשום זה אין יוצאין בו ידי מצה ועבר הפסח והפרישו ממנו תו"מ אם אסור לר' יהודא או לא כיון שלא חל עליו איסור חמץ בפסח. ונראה דתליא בהך דפליגי ר' יוסי ור' שמעון בפרק ד' אחין דף ל"ב דאע"ג דשניהם סברי אין איסור חל על איסור מ"מ אם חל לקוברו בין רשעים גמורים נחלקו דלר' יוסי הוי רשע גמור ומעלה עליו כאילו עשה שתים אע"ג דאינו חייב אלא אחת, א"כ ה"ה הכא לאחר הפסח אסור, אבל לר' שמעון דלא חלה עליו כלל איסור השני ה"ה כאן כיון דלא עבר משום חמץ בתוך הפסח שרי לאחר הפסח ולא שייך כאן מה דקאמר רב אשי ביבמות איסור אחות אשה מתלה תלי וקאי אי פקע איסור א"א חייל אח"א עיי"ש, דהכא הוי כמי שנתחמצה לאחר הפסח, דהא לא כתיב בתורה לא תאכל חמץ שעבר עליו הפסח, רק כתיב שבעת ימים כו' כי כל אוכל מחמצת וכו' ואח"כ כתיב לא יאכל חמץ היינו שמה שנאסר עליו בתוך שבעת הימים אותו חמץ נשאר באיסורו ולא יצא לכלל היתר ואיהו כיון שלא חל עליו איסור בתוך הפסח גם לאחר הפסח אינו אסור, וא"כ בחמץ הקדש הלא בשעה שהי' הקדש לא חל עליו איסור חמץ דאין איסור חל על איסור ורבי יהודא אית לי' אין איסור חל על איסור בכ"ד ותו לא חל לאחר הפסח איסור ללקות ואף לרבא הוא מותר אם נפדה לאחר הפסח וקרוב לזה כתבו התוספות פרק גיד הנשה דאם אינו חל איסור גיד מחיים תו לא נאסר לאחר מיתה דבעינן שיהא חל מחיים כמו ביעקב אבינו עיי"ש ולפ"ז הא דמוקי רב אחא בר יעקב לקמן ומ"ד מעל כר"ש הוא מתרי טעמי דאם סבר לאחר הפסח מותר כר"ש או סבר כר"ש דאין איסור חל על איסור ואף לקוברו בין רשעים גמורים לא חלה כלל ותו מותר לאחר הפסח ודו"ק.

ולפ"ז אתי שפיר טובא מה דאיתא בחולין דף ד' סברוה הא מני ר"י היא דאמר חמץ אחר הפסח דאורייתא וקתני מפני שהן מחליפין אלמא לא שביק היתרא ואכיל איסורא. וכבר נתקשו בזה רבנן קדמאי איך אמרו זה לרבא דאיהו סובר דלר' יהודא אף חמץ של נכרי אחר הפסח לוקה על אכילתו וראב"י הדר בי' לגביה וא"כ למאי מחליפין אידי ואידי איסורא נינהו. ולפש"ב יתכן, דהא ר' יהודא סבר בפרק ר' ישמעאל דף ס"ז דמירוח עכו"ם אינו פוטר וקא סבר מעשרין משל ישראל על של נכרים ומשל נכרים על של ישראל ובב"מ סוף פרק השואל אמר סברוה מאי שדה אבותיו כו' שדה אברהם יצחק ויעקב וקא סבר אין קנין לעכו"ם להפקיע מיד מעשר כו' עיי"ש א"כ לר' יהודא דס"ל אין קנין לעכו"ם בא"י ומירוח דידי' אינו פוטר ואין איסור חל על איסור לכן הוי עיסתם עיסת טבל ולא חל עלה איסור חמץ תוך הפסח ותו הוי כמי שנתחמצה אחר הפסח משו"ה מותרת לאחר הפסח כשלוקחה מיד הגוי ומפרישה. וזה נכון.

והנה בתוספתא איתא מפני שהן מחליפין בשאור שלהן וכן פירש העיטור באורך. וכבר העירו קצת מזה בתוספות דלחמץ עיסתן מחליפין שאור שלהם בשאור של גוים יעו"ש וא"כ איך מייתי ראי' מכאן דלא שביק היתרא ואכיל איסורא אף בדאורייתא הא כאן לא הוי רק תערובות ואפילו אם נאמר טעם כעיקר דאורייתא מ"מ כאן ודאי לא יהיב לחמץ אפילו אחד מששים. ואם נימא דהמחמץ אינו בטל דבר תורה הא לא מצינן למימר דבפרק יוצא דופן בעיסה שנדמעה או שנתחמצה קאמר דדימוע דרבנן, אך הא מצי לדחויי כמו שפירשו תוספות שם דמה שהחולין חשובין כתרומה ליפטר מן החלה זה הוי דרבנן, אולם נ"ל דהכא למאי דסברוה כר' יהודא אתי א"כ ר"י סובר דמין במינו לא בטל ושאור ועיסה הוי מין במינו כדתנן במסכת ערלה פרק ב' כיצד שאור של חטים שנפל תוך עיסה של חטים ויש בו כדי לחמץ כו' להקל ולהחמיר. מין בשאינו מינו כיצד כגון גריסין שנתבשלו עם עדשים כו' הרי חזינן דשאור חטים בעיסת חטים הוי מין במינו וא"כ הוי דבר תורה ולכך הוי איסורא דאורייתא לר"י לשיטתי' והגמ' מסיק דכר' שמעון אתי דסבר לאחר הפסח מדרבנן. וכן איתא בירושלמי פרק השוכר את הפועל הלכה י"א תני רבי שמעון אומר כו' שמשחרית בורר לו שאור לכל אותו היום. הרי דלר' שמעון אסור באכילה במחמץ בשאור ולא הוי בתערובת וכהמגן אברהם.

הלכה ג

עכו"ם שהפקיד חמצו כו' ואם לא קיבל עליו אחריות כו' ומותר לאכול ממנו אחר הפסח שברשות העכו"ם הוא.

הא אם קבל עליו אחריות דהוי כשלו לעבור בבל יראה קנסוהו חכמים ואסור אחר הפסח. כן מוכח מלשונו הזהב. ובירושלמי פליגי בה אמוראי בפרק ב' הלכה ב' בחמצו של עו"ג שקבל עליו אחריות לאחר הפסח. אולם רבינו הכריח מהא דאמר רב נחמן פוקו וזבינו חמירא דבני חילא ופירש רבינו חננאל דזהו שאור של גוים אלמים דאותן בני חילא דמוזכרים בשמועה דחמץ שקיבל עליו אחריות ובשאור שלהן מותר להחמיץ דהוה ע"י תערובת והביאו העיטור הרי חזינא אע"ג דלא הוי חמץ שלו רק של עו"ג שקבל עליו אחריות מ"מ אסור לאחר הפסח וזה מקור נאמן לפסק רבינו להחמיר במילי דרבנן ודברי ר"ח דברי קבלה.

הריב"ש סימן ת"א כתב וז"ל: ולא עוד אלא שעובר עליו בבל יראה לפי שהוא כשקונה אותה בשביל הגוי אין הנכרי בעל המעות קונה אותה כו' דהא קיי"ל אין שליחות לעו"ג כו' וא"כ כו' ואף אם נאמר שהישראל עדיין לא זכה כו' מ"מ גם העו"ג לא קנה אותו וה"ה עדיין ברשות העו"ג הראשון כו' אלא אחריותו על ישראל זה ועובר עליו עכ"ד. פירוש,

דכאן מניח הישראל חמץ שקנה עבור העו"ג ברשותו וא"כ מיוחד המקום להניח שם חפציו של העו"ג וקנהו בחזקה במה שמניח החמץ של נכרי דנעשה רשותו של הנכרי בעל החמץ וכמוש"כ הט"ז וקצות החושן באורך סימן קפ"ט יעו"ש דלהיות המקום שאול נעשה כשביל המיוחד להילוך דבחזקת תשמישין קנהו והוי כמו יחד לו בית דנעשו חמצו של עו"ג בביתו של עו"ג ועיין מחנה אפרים הלכות שכירות סימן א' בזה, ואף אם הניח הישראל כיון דהונח תבואתו של הגוי בבית ישראל תו הוי שאול לו לעו"ג הבית כיון דצבר כליו קנה ולא בעי בזה דין שליחות ועיין מחנה אפרים הלכות מכירה סימן ט"ו בזה, אבל כיון דהעו"ג לא זכה והישראל לא זכה ולנכרי הראשון שהוא שלו לא איכפת לי' כלל בזה החמץ א"כ הרי החמץ ברשות ישראל וחייב באחריותו ועבר בבל יראה. ומה שהחמץ נשאר של העו"ג הראשון, דכסף אינו קונה לחודא במטלטלין ורק במשיכה לכמה פוסקים א"כ כל שלא קנה המושך עדיין לא נפק מרשותי', ולא דמי למה שאמרו הקונה שדה מן העו"ג מכי מטא זוזי לידי' הוא דאיסתלק. דתמן במעות לבד קני בשדה אלא דבמקום שכותבין את השטר לא סמכא דעתי' דלוקח ועו"ג הוא מסתלק בזוזי לחודא, אבל כאן אם לא קני במשיכה תו נשאר כסף לבד ואינו קונה במטלטלין לכן נשאר החמץ של העו"ג הראשון ועבר בבל יראה דהוי חמצו של גוי שקיבל עליו אחריות. ומסולקת תמיהת המשל"מ בזה ע"ש ותבין ודו"ק.

הואיל וקבל עליו אחריות נעשה כשלו.

הוה"ד בשל הקדש אם קבל עליו אחריות ג"כ צריך לבער. והנה בירושלמי אמרו אית תנא תני לא יראה לך, לך אין את רואה אבל רואה את לגבוה, אית תנא תני אפילו לגבוה כו' אר"ב בר חייא קומי ר"ז תיפתר בקדשים שהוא חייב באחריותן כר"ש. ולפום סוגיא דתלמודין הלא לכו"ע איתרבי בקיבל עליו אחריות מקרא דלא ימצא ובברייתא דבבלי יכול יטמין ויקבל פקדונות מן העכו"ם הא דלא תני הקדש בהדייהו. נראה דחזינא כאן גבי חמץ צריך קרא לרבויי להתיר עו"ג שכיבשתו ושרוי עמך בחצר ובשום מקום לא מצאנו בהא דממעט של גוי דנצריך מיעוטא לעו"ג שכיבשתו בפני עצמו ועיין תוספות ופשוט דבקרא כתיב שאור לא ימצא בבתיכם כי כל אוכל מחמצת ונכרתה הרי דגילתה התורה טעמו שלא יראה שלא יבא לאוכלו שעל אכילה בכרת וזהו דאמר איתקוש השבתת שאור לאכילת חמץ דמשעה שהזהיר על אכילת חמץ צוה על השבתתו כדי שלא יבוא לאוכלו אבל ודאי לא שייך למילף דהשבתה יהא בכרת כמו באכילה דזה גדר וסייג לאכילה ואיך שייך להחמיר על הגדר כמו על האיסור עצמו ועיין בתוספות, לכן סד"א דעו"ג שכיבשתו ושרוי עמך בחצר שלא יקפיד על אכילתך בשאור שלו עובר בבל

יראה להכי בעי קרא מיותר להתיר עו"ג שכיבשתו. אם כן נראה דבחמץ של הקדש למ"ד אין איסור חל על איסור אף איסור כולל, הרי שאור של הקדש שהיתה חמץ בבוא הפסח אינו עובר אם אוכלה בכרת דלא חל איסור חמץ על איסור הקדש אף שנכללו בהאיסור גם שאור של הדיוט והוי כאוכל נבילה ביום הכפורים. וא"כ ליכא קרא דלא ימצא דמיני' דרשינן לקיבל עליו אחריות בשאור דהקדש דכתיב טעמא כי כל אוכל מחמצת ונכרתה וכאן ליכא איסורא דחמץ לא כרת ולא לאו דיליה רק איסור הקדש להכי לא תני הברייתא של הקדש ובפרט למאי דמוקי כר"ש ואיהו סבר אין איסור חל על איסור בכולל.

עוד איתא שם בירושלמי. אית תנא תני לך אין את רואה רואה את בפלטיא [פירוש. מקום הפקר] אית תנא תני אפילו בפלטיא כו' א"ר בון בר חייא תיפתר בקדשים שחייב באחריותן וכר"ש. ולא עמדו המבארים עליו ויש שמחקוהו. ונ"ל פשוט דסרטיא ופלטיא הוא בעצמותו מקום הפקר וכמו דאמרו המוצא בסרטיא ופלטיא ובכ"מ שהרבים מצוים הרי אלו שלו ב"מ כ"ד עיי"ש וא"כ חמץ שלו המונח בסרטיא הרי הוא הפקר לכל עובר ושב ומה יועיל לו אם מונח ברה"ר כיון שאינו שלו. אמנם ריש פרק שילוח הקן פליגי רב ושמואל ור"י ור"ל בתרנגולת שמרדה, דסברי דממון גבוה לא פקעה קדושתה ע"י מה שמונחת במקום הפקר דכל היכא דאיתא בי גזא דרחמנא איתא ותו כי אמר עלי להביא זה לבדק הבית ג"כ לא מחויב לשלם אם נאבדה דכל היכא דאיתא בי גזא דרחמנא איתא. אבל היכא דנשרף דליתנהו בעולם מתחייב באחריותן אם נדר בלשון עלי ועיי"ש דמפרש טעמא דרשב"ל, והובאה פלוגתא זו בשקלים פרק ב' הלכה א' בירושלמי. ולפ"ז בקדשים שהיה חייב באחריותן אם היו מונחים ברה"ר במקום הפקר אף מקודם זמן הביעור עדיין לא פקע זכות גבוה מהן כמו בתרנגולת שמרדה ועדיין באחריותו קאי דאם ישרף יהא חייב לשלם והשתא פטור כיון דאיתנייהו בעינא וכל מקום דמנחי בי גזא דרחמנא נינהו וא"כ קיום החמץ מועיל לו, דאם יאבדו לגמרי שיפסדו או ישרפו יהא חייב לשלם ובקיומן בסרטיא אכתי פטור מלשלם נמצא דקיום החמץ הוי של ממונו שהוא גורם לממון דיליה ושפיר עבר בב"י לר' שמעון דסבר דבר הגורם לממון כממון דמי. ואשתכח דזה גרע מאילו היה ממונו מונח בסרטיא, שחמצו המונח בסרטיא מקום שהרבים מצויים הוי אבוד ממנו ולאו שלו הוא ואינו ברשותו משא"כ של הקדש הרי בי גזא דרחמנא דכתיב לה' הארץ ומלואה ותו אחריותו לא פקע מזה והוי גורם לממון. וזה נכון בפירוש הירושלמי.

ובזה יתפרש לן סוגיא עמומה בפרק הזהב דרמי הגמרא משנה דשקלים דתנן בה בני העיר ששלחו שקליהן ונגנבו או נאבדו אם משנתרמה התרומה נשבעין לגזברין ואם לאו

נשבעין לבני העיר ובני העיר שוקלין אחרים תחתיהן דהא בהקדישות אין שו"ח נשבע ואין שו"ש משלם ואמר ר' יוחנן הא מני ר"ש דאמר קדשים שחייב באחריותן נשבעין עליהן ופריך התינח עד שלא נתרמה התרומה משנתרמה התרומה קדשים שאינו חייב באחריותן נינהו דתניא תורמין על האבוד ועל הגבוי כו'. והתמיה עצומה למה צריך להביא הברייתא הלא מפורש במשנתינו דמשנתרמה התרומה נשבעין לגזברים וטעמו דהבעלים לא מתחייבי להפריש כיון שנתרמה התרומה דתורמין על האבוד ואיך הוי ס"ד דר' יוחנן לתרץ כן ועיין בתוספות ולפי זה מחוור הסוגיא. דבשקלים פרק ב' בירושלמי תנינן הפריש שקלו ואבד ר' יוחנן אמר חייב באחריותו עד שימסרנו לגזבר רשב"ל אומר הקדש ברשות גבוה בכל מקום שהוא. מתניתין פליגא על רשב"ל נשבעין לבני העיר ובני העיר שוקלין אחרים תחתיהן לא עוד היא משום תקנה עכ"ל ולפלא כי בתלמודין ריש פרק שלוח הקן דמפלפלי טובא בזה ולא רמו עלה ממשנתינו דשקלים והנראה דבבלי אמר שם על הא דפריך מדתניא נדר מתה או נגנבה או שאבדה חייב באחריותה ומשני דקדשי מזבח שאני דמחוסר הקרבה אבל קדשי בדק הבית דלאו מחוסר הקרבה אע"ג דאמר עלי לא מתחייב ע"כ וא"כ יש לומר דשקלים כיון דקרבנות ציבור מייתי מינייהו וזאת עולת חדש בחדשו חדש והביא מתרומה חדשה הוי כקדשי מזבח דמחוסר הקרבה ואם נגנבו ונאבדו חייב באחריותן וזה פשוט. ולפ"ז א"ש דזה דוקא עד שלא נתרמה התרומה, אבל משנתרמה התרומה דשיריים לא אזלי לקרבנות ורק חומת העיר ומגדלותיה וכל צרכי העיר באין משירי הלשכה כמו ששנינו בפרק ד' ולכן אין מועלין בשיריים עיין קדושין נ"ד ובשקלים סוף פרק ג' דפליגי בזה ר"מ ורבנן אם שלמו שלשתן אם חוזר לשיריים א"כ לא עדיפה מקדשי בדק הבית ולא מתחייב באחריותן דאם נגנבו או נאבדו הרי כל היכא דמנחי בי גזא דרחמנא נינהו דקדושה לא פקע מינייהו דר' יוחנן לטעמיה ריש שילוח הקן דס"ל דתרנגולת שמרדה לא פקע הקדש מינה וה"נ בשקלים האבודים ולא מתחייב באחריות דכל היכא דאיתא ברשות גבוה נינהו ובאומר הרי זה כו"ע מודו והכא כערכין ללישנא קמא דרב המנונא דלא מתחייב באחריותו יעו"ש בעומק לכן נשבעין לגזברים דההפסד להקדש הוא ואפי"ה הוי דבר הגורם לממון דאם ישרף או יפסד לגמרי הלא יתחייבו לשלם וא"כ הוי קדשים שחייב באחריותן ונשבעין עליהם אלא דנשבעין לגזברים דההפסד שלהן הוי אבל לעולם אימא לך דאין תורמין על האבוד לכן מייתי ברייתא לקושיא דא דתורמין על האבוד וא"כ אף אם ישרף ג"כ יהא הבעלים פטור מלשקול אחרים תחתיהן וא"כ הא לאו דבר הגורם לממון הוי ואמאי נשבעין עליהן ודו"ק.

אמנם דע דלפי לישנא בתרא דפסחים דאפילו לר"ש צריך רבוי לרבות גבי חמץ משום דכל כמה דאיתנהו בעינא לאו ממונו הוי וא"כ כאן דהשתא הרי לא מתחייב עדיין הבעלים באחריותן אלא דלכן נשבע משום דאם ישרף יהיו הבעלים חייבין לשלם א"כ הוי כמו דאיתנייהו בעינא ולא הוי כממון שלו, וצ"ל דהשמועה אזלא כלישנא קמא דפסחים דלר"ש לא בעי קרא לרבות חמץ שקיבל עליו אחריות והיא ג"כ שיטת הירושלמי דסבר דבלא רבויא דקרא לר"ש עבר בבל יראה על חמץ שקבל עליו אחריות. אבל אין להוכיח, דסברה הסוגיא דאפילו איתנהו בעינא ברשות הגורם לממון קאי דאל"כ כי נגנב או נאבד אמאי חייב באחריותו הא הוי כמי שמסרוהו הקדש לשמור ואח"כ פדהו והוא חולין דאין דין שמירה נוהג בו כמו"ש רבינו פרק ב' מהלכות שכירות. זה אינו כיון דאם הי' נגנב או נאבד חייב בתשלומין מיקרי דאיתא לחיוב שמירה מתחלת נתינה ודוקא שהפקידו הקדש דאם היה נגנב או נאבד היה פטור מדין תשלומין זה מקרי שלא היה דין שמירה בשעת נתינה. וזה פשוט. אמנם במקום אחר ביארתי דאף כל זמן דאיתנהו בעינייהו ג"כ הוי כממון הבעלים ורק גבי חמץ אמר כן משום דמצד דבר הגורם לממון לא חשבינן אלא שיש לו ממון אבל לא החפץ והוי ממון בעלים ולא חמץ רק מידי דאינו חמץ.

וזאת הסברא יש לומר שכיוונו אלי' רבנן בתוספות ב"ק דף ע"א: בהא דמוקי דסברי דבר הגורם לממון כממון דמי' אמאי לא אמר דר"מ לטעמיה דדאין דינא דגרמי וכתבו וי"מ דר"ש סבר דהגורם לממון כממון דמי' אבל ממה דאמר ר"מ דמתחייב בדינא דגרמי אין להוכיח שיהא חייב ארבעה וחמשה בדבר הגורם לממון. ומדלא הזכירו תוס' כפל מצינן לומר דכיונו דהוי כממונו אבל לא על שם עצמיות החפץ מה שהוא שצ"ל שגנב בעל חי שור או שה וכפל איה"נ דמתחייב דהוי כגונב ממונו. וזה כוונה חדשה בתוספות.

ולפ"ז ממה דמצינו לר' שמעון דמחייב ד' וה' בקדשים שחייב באחריותן נוכיח דחשיב לדבר הגורם לממון כממון היינו שגוף החפץ הוא שלו ולכן בקדשים שחייב באחריותן חייב ד' וה' וכן גבי חמץ לעבור בבל יראה. אמנם זה דוקא בליתנהו בעינא שברשות הבעלים ג"כ אינו שהרי נגנב ונאבד לכן חשוב כאילו גוף החפץ למקבל אחריות, אבל כל כמה דאיתנהו בעיניה דגוף החפץ הדר לבעלים לא נוכל לחשוב אותו כאילו גוף החפץ הוא של הנפקד המקבל אחריותו דהא הדר למריה להכי לא נוכל לחשבו כאילו הוא חמצו של הבעלים רק ממון איתי לי' גביה לכן בחמץ אמרינן שפיר דצריך רבוי דבל"ז הו"א דכל כמה דאיתנהו לא הוי חמץ של הנפקד רק ממונו, אבל כאן גבי שומרים שפיר חשיב כממון של הדיוט אף כל כמה דאיתנהו בעינא ודו"ק.

ובזה מתישב ג"כ מה דאמר בפרק מרובה דף ע"ו נהי דסבר ר"ש מ"ל מכרו להדיוט מ"ל מכרו לשמים איפכא מיבע"ל קדשים שחייב באחריותן פטור דאכתי לא נפק מרשותי' משום דממון אית לי' גבי' דהקדש חשוב אפילו כ"ז דאיתנהו בעינא ודו"ק. ויש אתי בזה להאריך ואכ"מ.

אולם לולא דברינו נראה בטעמא דתלמודא דבבלי דלא מותיב ממשנה דשקלים משום דבשקלים תנן בפרק ז' בהמה שנמצאת מירושלים כו' זכרים עולות, ופריך בפרק ב' דקדושין אטו שלמים ליכא זכרים ומשני רב הושעיא בבא לחוב בדמיהן וכר' מאיר דאמר הקדש במזיד מתחלל בין קדושת דמים בין קדוה"ג ואפילו קדשי קדשים. והוא דאם מתכוין לגזול לעצמו ממון הקדש אפילו קדשי הגוף פקעה קדושתייהו ונעשו חולין יעו"ש בתוספות דף נ"ה אם כן לפ"ז אע"ג דאמרינן דקדשים שנאבדו בקדושתייהו קיימי וכן תרנגולת שמרדה משום דלה' הארץ ומלואה מ"מ במתכוין לגזול לר"מ פקעה קדושתייהו ונעשו חולין דלא עדיפא מקדשים קדוה"ג לדידן דע"י גזילה נפקעת הקדושה ונעשו חולין וז"ב אם כן כאן שבני העיר חייבין לשקול והמה שלחו על ידיהן ונאבדו היינו שטוענים שנאבדו ואנן אמרינן דמשקרי והם גזלו לעצמו נמצא דפקעה הקדושה לתנא דשקלים דסבר כר' מאיר ונעשין חולין ותו הוי כמו דנשרפו או נאבדו לגמרי מן העולם ושפיר חייב הבעלים באחריותן. ואע"ג דמשתבעי לבעלים כי מהימני לבעלים מהימני בשבועה דהא הימנינהו מעיקרא אבל להקדש אינם נאמנים ע"י שבועתם דהא לא האמינו אותם מעיקרא וכדאמר ריש בבא מציעא בטעמא דחנוני ופועלים דמצי אמר אנא שליחותא דידך קא עבידנא מאי אית לי גבי שכיר אע"ג דקא משתבע לי לא מהימן כו' כן הכא מצי הקדש לומר אטו אנא תבענא לשומר הלא לדידך קא תבענא וגבי שליח מה אית לי דאיהמני' בשבועה ודו"ק.

ומדברי הירושלמי שהבאנו לעיל דסרטיא ופלטיא כשחמצו מונח שם עובר ודוקא בקדשים שחייב באחריותן וכפי מה שביארנו ואפילו בהניח קודם זמן ביעור בסרטיא ופלטיא עובר עליו צריך עיון על שיטת הרמב"ן והר"ן שכתבו דחמצו של ישראל המופקד אצל עו"ג אין עובר בבל יראה מה"ת אלא מדבריהם עובר ולכן בחמץ של עו"ג שקבל עליו הישראל אחריות אם מונח אצל עו"ג אחר כיון שהוא חמצו של עו"ג בביתו של עו"ג לא גזרו רבנן ואינו עובר גם מדבריהם. ויעוין שאגת אריה שהעמיק בזה. והא הכא בקדשים שחייב באחריותן המונח בסרטיא ופלטיא מקודם זמן הביעור דעובר ואף אם נאמר דעובר מדבריהם ג"כ מתנגד לשיטת הר"ן. ויש לומר, לפי תירוצא קמא דגמרא דילן דלר"ש דסבר גורם לממון כממון דמי לא צריך קרא לרבות חמצו של גוי שקבל עליו

אחריות א"כ כמו שאסרו חכמים להשהות חמץ של ישראל ברשות גוי כן אסרו להשהות חמצו של גוי או הקדש שחייב באחריותן ברשות שאינו שלו כיון דגורם לממון כממון דמי והירושלמי דתלי לה בפלוגתא דר"ש אלמא דסבר דלר"ש לא צריך קרא כלל ולכן אמר שפיר דעובר במונח בסרטיא ודע זה.

אולם כשאני לעצמי אמינא דבאמת קושית רבינו יונה עצומה כפי מה שפירשה השאגת אריה סימן פ"ג דאטו אם כתיב בבתיכם אבית קפיד קרא הלא כתיב וגונב מבית האיש אע"ג דנגנב מבית הנפקד ביתו קרינא כיון דברשותו הוא למוכרו ולהקנותו וכי"ב, ואטו ממון הדיוט המונח בבית הקדש יפטור הגנב עיי"ש. ונלע"ד בתרי אנפי. חדא, דחמץ בלא"ה אינו ממונו כיון דאסור בהנאה ולאו דיליה הוא א"כ אע"ג דרחמנא קריא לך דעשאו כאלו הוא ברשותו בכ"ז בבתיכם לא שייך דמונח ברשות שלו כאילו ברשות אחר ויד כ"א שולט בו בשוה לכן דרשו כפי עומק פשטיות הבנת המקרא דאם הוא בביתו עובר עליו פרט כשהוא מופקד ביד הגוי, אבל לר"ש דסובר דהגל"מ כממון דמי וחמץ שעבר עליו הפסח מותר א"כ אם נימא דרשאי להשהותו שוב הוי ממונא דילי' ושליט עליו כנכסיו והגונבו חייב בתשלומין א"כ תו א"ש מה דבלאוי דלא ימצא ועשה דתשביתו קרי להו בבתיכם כיון דאי לאו איסור השהיה הא משום איסור הנאה דילי' הוה ממון תו דרשינן לקרא כפי מובנו המושכל דאף אם מופקד אצל גוי מ"מ עדיין שליט עליו כנכסיו ובביתו קרינא בי' וכ"ש לריה"ג דסבר דחמץ בפסח מותר בהנאה והך מכילתא אתיא כמאן דסבר דחמץ אסור בהנאה וחמץ שעבר עליו הפסח אסור או דהגל"מ לאו כממון דמי. ולפי פירושו במק"א דדוקא בהקדש דלפדייה עומד הוי רק גורם לממון, הא בחמץ דעלמא דלאחר הפסח יהא מותר הוי ממון ממש א"כ לדידן דקיי"ל חמץ שעבר עליו הפסח מותר ממונו הוי ושפיר עובר אף אם מופקד ביד גוי וכן פסק רבינו ומיושב מה שהקשה עליו הר"ן.

עוד נראה, דטעמא דמכילתא דמפקא לה מבבתיכם להוציא מי שחמצו מופקד ביד גוי כו' דהביטו על עומק פשוטו של מקרא [ומעט מזה רמז רבינו נסים ריש מכילתין] דכתיב אך ביום הראשון תשביתו שאור מבתיכם כי כל אוכל חמץ ונכרתה שבעת ימים שאור לא ימצא כו' כי כל אוכל מחמצת כו' הרי דמורה המקרא לנו הטעם מדוע החמיר בבל ימצא ובתשביתו כי כל אוכל חמץ ונכרתה ושמא אתי לאוכלו ולכך אם הוא מופקד ביד גוי תו אינו עובר עליו דלא אתי לאוכלו וז"ב. א"כ תו תלוי דרשת המכילתא בפלוגתא חדשה, דזה לדידן דלא דרשינן טעמא דקרא, אבל לר"ש דדריש טעמא דקרא א"כ אי לא הוי כתיב טעמא דכי כל אוכל חמץ הוה מפרשינא מעצמנו טעמא משום דלא בדיל מיני'

ושמא יבוא לאוכלו ולכן אסרה רחמנא בשהייתו, והשתא דמפרשא טעמא בהדיא ע"כ בא להורות דאף במקום דלא שייך הטעם ג"כ אסור וכדאמר הגמרא סנהדרין דף כ"א וקדושין ס"ח וה"נ הך בבתיכם קאי למעט חמצו של גוי בייחד לו בית כדאמר רב אשי, ודרשינן בבתיכם כמו בוגונב מבית האיש שפירושו ממון שלו אף אם הוא מונח בכ"מ שהוא, ולפי הני שני תירוצים לר"ש עובר אף אם חמצו דאחריות מונח ברשות הפקר או מופקד ביד גוי מה"ת וא"ש דברי הירושלמי בפשיטות. ונכון.

הלכה י

וכן הקילור והרטיה כו' מותר לקיימן בפסח שהרי נפסדה צורת החמץ. הפת עצמה שעפשה וכו' א"צ לבער וכו'.

ובהשגות הראב"ד לעיל פ"א ה"ב חלק הראב"ד טובא בין חמץ לשאור דשאור דווקא הואיל וראויה לחמע בה כמה עיסות אחרות ולכך אפילו נפסל מאכילת כלב ג"כ חייב לבער אבל חמץ כי נפסל מאכילת כלב אינו חייב לבער [ועיין במה שכתבתי שם] ולפ"ז יתכן לומר דכיון דאין בחמץ טעם הואיל וראויה לחמע כמה עיסות אחרות א"כ היכא שנפסל' מאכילת אדם קודם הפסח שוב היא מותרת לגמרי בהנאה. דניחזי בנבילה אם סרוחה מעיקרא כל שאינה ראויה לגר אינה נבילה ואם נסרחה לבסוף בעי שתפסל מאכילת כלב וכר"מ בע"ז דף ס"ז ועיין באורך בנוב"י מהד"ק חיי"ד עיי"ש, גם הר"ן כתב בשמעתין דכל שנפסל מאכילת אדם קודם הפסח א"צ לבער אי לאו דראויה לחמע בה כמה עיסות אחרות ע"ש.

וביאור דברי הראב"ד כאן הוא, ששאור אך אם נפסל מאכילת כלב קודם הפסח צריך לבער הואיל וראוי לחמע כמה עיסות אחרות, וא"כ הך ברייתא דפסחים מ"ה הפת שעיפשה והכלב יכול לאוכלה נשרפת עם טמאה בפסח ע"כ בחמץ מיירי דאי בשאור אפילו נפסלה באכילת כלב וקודם הפסח נמי צריכה ביעור ואם בחמץ הרי קודם הפסח אם נפסלה מאכילת אדם א"צ ביעור וכמו"ש, וצ"ל דמפרש לה בשאור ולרבותא קאמר לה ובאמת גם אם נפסלה מכלב בעי ביעור משום שראויה לחמע כמה עיסות אחרות וקמ"ל דאפילו לא נפסלה מכלב נשרפת עם טמאה בפסח ודו"ק.

ומיהו צ"ע דאם נפסלה מאכילה לבד החימוץ והחמיע שבה גם לענין חמץ א"צ ביעור ואם לא נפסלה רק מחמת החימוע אין סברא לומר דהוי עפרא בעלמא וכדאמר הגמרא בדף ט"ו וצ"ע.

ועל מה שכתב רבינו וכן הקילור והרטייה כו' שנתן לתוכן חמץ כתב הראב"ד זה שבוש. שבתוספתא איתא קמח והוי כנסרחה ובסוף החמיצה שאין חמוצו ברור ומה שקיבל

היינו התריא"ק משמיה דרב האי גאון הוא מטעם אחר שאינו רק משהו חמץ ומותר בהנאה לשיטתו הידועה עיי' פט"ו ממאכלות אסורות הלכה י"ד וט"ס נפל בדבריו והבן.

ובזה יבואר הירושלמי פרק כ"ש הלכה א' ואיידא אמר דא לא יאכל חמץ היום אפילו לכלבים הר"ז בא לאוסרו כו' דפירושו דלא יאכל בכל מיני אכילה אפילו אכילת כלב ודווקא היום שעומדת לאכילת כלב היום אבל אם נפסלה מאכילת אדם מבעו"י וראויה לכלב שוב הוה כסרוחה מעיקרא ואינו אוכל כלל ומותר להאכילו לכלב וזה דוקא בחמץ והבן ונכון בס"ד.

אולם לא אכחד למש"כ הראב"ד בהלכות טו"א דכיון דחזיא מתחלתה לאדם אף שנפסלה מאכילת אדם ושוב טמאה מקבלת טומאה וא"כ לפ"ד הא דקאמר הגמרא בע"ז למעוטי סרוחה מעיקרא היינו באופן שלא היתה ראויה לאכילה כלל אבל הכא שהיתה ראויה קודם פסח לאכילה וחמץ שמו עליו וכפי שיטת הרמב"ן דחמץ שמו עליו א"כ צריך ביעור עד שיפסל מאכילת כלב והך ברייתא בפת חמץ מיירי ומה שמתרץ בנסרחה והחמיצה היינו דאין חימוצו ברור אבל לא מטעם שנפסל קודם שבא איסור חמץ וכן מוכח בירושלמי דמדמה זה להמעיסה והחליטה עיי"ש ודו"ק בכ"ז. ועיין שלח בספרי זוטא גבי עיסת הכלבים אם אין הרועים כו' יעוי"ש היטב ואכמ"ל.

פרק ה

הלכה ב

חמשת מיני דגן אלו אם לשן במי פירות בלבד כו' שאין מי פירות מחמיצין אלא מסריחין כו'.

בשו"ת נוב"י מהד"ק סימן כ"ב כתב וז"ל והנה בדף נ"ז דמרבה מנחת נסכים לחימוץ ופריך מנחת נסכים מי פירות הם ואין מחמיצין ומשני אומר הי' ריה"ג מ"נ מגבלה במים וכשירה ואי ס"ד דמי פירות ומים לא הוי רק נוקשה א"כ איך ס"ד דנוקשה הוי רק דרבנן א"כ הק"ל אפילו אם מגבלן במים מי פירות נינהו ומים והוי נוקשה שאינו מן התורה כו' הא ודאי חדא מתרתי או כו'.

ולדעתי נ"ל לפרש דכיון דכשירה אם מגבלה במים אין זה כמחמץ פסולה ולכן קודם שנבללה בשמן וגיבלה במים ואז החמיצה קודם והוי חמץ גמור. אבל דא אינו. דא"כ לר"ח דאמר פ"ק דמנחות דאין מנחה קדושה בלא שמן אמאי צריך לריה"ג למעט מנחת נסכים מחימוץ כיון דעדיין לא נתקדשה כ"ז שלא נתן עלי' שמן וכמו דפריך על לחם הפנים למ"ד מדת יבש לא נתקדשה ואף אם דעתו ליתן שמן פליג וסבר דאינו קדוש

כדמוכח כולה שמועה תמן דבהא פליגי וע"כ דלאחר שנתן שמן וכבר נתקדשה בכלי ממעט קרא ואפ"ה הוי חמץ גמור וע"כ דמי פירות עם מים הוי חמץ דבר תורה או דהוי חמץ גמור או דהוי נוקשה מן התורה.

שם ואמנם בבואי כאן פראג כו' אבל מנחת נסכים דשמנו מרובה סובר ר"ת דלא שייך בו צריד שלא יכנס בו שמן כו' ע"ש. והנה במנחות דף ח' אמר מנחה לחה היא כו' אלא ליבש שבה. ופרש"י מנחה בלולה א"א בלא קרטין סולת יבש שלא יגיע בהן שמן ואפ"ה מקדשין במזרקין כו' ורש"י פירש תמן שניהם מלאים סולת ובמנחת נסכים קא משתעי דטעונה שמן כו' הרי דמנחת נסכים נמי איכא בהו יבש שלא הגיע בהן שמן אולם בחומש ברש"י פירש דהיו מנחות נדבה יעו"ש וא"ש ודו"ק. ויעוין בתוספות שנדפסו בש"ס חדש ווילנא.

ראיתי בשו"ת כת"י לאחד מחכמי הדור שתמה על דברי הח"י שתמה בסי' תס"ב על חמץ בשמרין שלא מקרי מי פירות ולא ראה דברי התוספות פסחים דף כ"ח שפירשו נתחמץ מחמת דבר אחר ע"י שמרי יין יבשים, ול"ד לעיסה שנילושה ביין ובמחכ"ת לא כוון יפה, דכונת התו' היא משום דעיסה שנילושה במים ונתגבלה הלא אם שהתה מתחמצת כדאמר פרק אלו עוברין ואם שהתה זמן מרובה אז נתערבו סדקין זב"ז וכח החמוץ בה בעצמה לכן אם מחמצין ע"י שמרים יבשים אז כח החמוץ שלה גובר והולך, אבל אם נילושה ג"כ ביין כיון שהגיבול שלה היה ע"י יין הוי נוקשה וזה שכיונו התוס' ולכן במנחות דפליגי אם מחמצין בתפוחים מביא משנה דתפוח שרסקו ונתנו לתוך העיסה דתפוח מחמיץ משום דאם אינו אלא מעורר את החמוץ שלה בעצמה לא מהתפוח של תרומה למה אסורה לזרים אע"כ דגוף התפוח מחמיץ. וזה פשוט אלא שראיתי בביאורי הרא"ם לסמ"ג שלא פירש כן.

הלכה ח

תבשיל שנתבשל ונמצאו בו שעורים או חטים אם נתבקעו הרי כל התבשיל אסור שהרי נתערב בו החמץ ואם לא נתבקעו מוציאין אותן ושורפן ואוכלין שאר התבשיל כו'.

הנה בהלכות כתוב הטעם מפני שאיסור משהו מדבריהם לא אסרינן להההוא בישולא אא"כ נתבקעו כשמואל ואע"ג דהספק הוא אם החטים חמוצין ושרי לאוכלן או לא מ"מ כיון דלענין התבשיל עצמו לא הוי רק ספיקא דדבריהם מקילין בהתבשיל ומותר לאכלו.

אמנם רבנן בתוספות פליגי עליה דבפרק גיד הנשה דף צ"ז תד"ה אמר רבא וכשהיו מוצאין חטה בתרנגולת רותחת בפסח כו' ואור"ת אע"ג דתנן באהלות בעופות ובדגים כדי שתפול לאור כו' דחשיב כמעוכל הא פליג ר"י בן בתירא ואמר בעופות ובדגים מעת לעת

ובשל תורה הלך אחר המחמיר הרי לאכול התרנגולת דאיסורו במשהו הוי רק מדבריהם מ"מ אמרו דהוי של תורה הואיל והספק הוא על החיטה עצמה אם מותרת באכילה ובה אזלינן להחמיר תו גם בהתבשיל מחמרינן נמי דהוא אסור כיון דלענין אכילת החיטה מחזקינן דלא הוי כמעוכל תו גם לענין התבשיל חשבינן דלא הוי כמעוכל.

ולכאורה דבר זה היכא דנפל ספק אחד בדאורייתא ודרבנן וצריך להחמיר במאי דהוי דבר תורה אם מחמירין גם בדרבנן היא פלוגתא דרבוותא רבינו הרי"ף עם הר"ת. וד"ז אינו תלוי במחלוקת הקדמונים שהובא בהרב המגיד הלכות עירובין פ"ו דאם עירב בתרומה ספק טמאה דאינו עירוב כדאמרו פרק בכל מערבין דף ל"ה דמזה למדו הקדמונים להניח עירובו בין השמשות דאינו עירוב ושיטת רבינו דשם מטעם דאינה סעודה הראויה מבעוד יום דנאמר דבזה נחלקו רבוותא קדמאי דרבינו סבר דאע"ג דנתגלגל לענין עירוב שהוא רק מד"ס מ"מ אזלינן לחומרא הואיל ובעיקר הדבר הוא על התרומה אזלו לחומרא ד"ז ישתקע ולא יאמר שכל עיקר עירוב הוא מצד שהאדם נותן דעתו ודירתו על מקום פיתא במקום שהניח כשיעור סעודה לאכול ואף כהן המניח עירובו בביה"ק אע"ג דהמאכל מותר מ"מ גם לר' יהודא אי לאו דמצי לבוא ע"י אוהל זרוק לאו שמיה עירוב וכיון דהאי תרומה אסורה באכילה תו לא נמשכ' דעתו של אדם עלה והוי כמי שהניח דבר שאינו ראוי לאכילה כיון דאסור יהי' מצד ספק תו אין דעתו של אדם גרירא בתרה וז"ב.

ובאמת אינו מובן דעת הקדמונים שהביאו ראיה מכאן, אם לא דעל צד הספק היינו באופן שהתרומה טהורה אלא שנאסרה מספק הוי כתרומה לישראל כיון דחזי לאחריני הכא נמי חזי לאינשי דלא מספקא להו [וזה רחוק כיון דלכו"ע מספקא ולא חזי לשום גברא מתורת ספק] ובזה א"ש מה שכתב הרשב"א שאם עירב בה"ש אינו עירוב ורשאי להלך תחום ביתו משום דידוע לן שבזמן זה או בעירוב זה לא יניחוהו חכמים ללילך למקום שרוצה לערב תו לא עקר דעתו מתחום ביתו וניחא ליה לקנות את תחום ביתו וכמו דנטמא מבעוד יום אבל ספק אם נטמא העירוב משחשיכה לר"מ ור"י חמר גמל דאם לא נטמא רק משחשיכה הלא כבר קנה לי' מקום עירובו ועקר תחום ביתו כי נטמא אח"כ מה מועיל לי' ואסור ללילך גם לתחום ביתו מספק וז"ב. ויש לנו בזה דברים ארוכים.

וכן אין להביא מראיה זו להיפך דכאן נתיר מהקדמונים שדנו בזה דספק עירוב להקל דז"ב דדוקא כאן שאם התבשיל מועט באופן שהחטים נותנין בו טעם דטכ"ע דאורייתא הלא אז נחמיר בו ונאמר דאסור התבשיל ורק כיון דאינו אלא משהו, הלא חכמים השוו דין משהו בחמץ לדין טעם אבל בעירוב אימת שיהיה הספק בעירוב אינו אלא מדבריהם

דמה"ת א"צ עירוב כלל. אכן לאכול התבשיל אם נפלו בכדי נו"ט הוי דאורייתא בודאי השוו חכמים משהו לדין נותן טעם בין אם יהי' מודאי איסור בין אם יהי' מספק איסור. אם לא באופן דספק הוא אם נפל האיסור התם נפ"מ בין משהו לנ"ט דזה נכלל במה שגדרו חכמים ספק דבריהם להקל אבל היכא שודאי נפל אלא דהוי ספק איסור בזה השוו חכמים דין משהו לדין נו"ט ודו"ק וכ"ז אינו ענין למה שהביא הרב בש"ך סימן ק"י בכללי ספק ספיקא אות י"ט דהיכא דנתגלגל לדבריהם לא מקילין. דתמן הלא הוסר כל האיסור אם תתיר התערובת משא"כ הכא דהדבר שבו איסור תורה נשאר בספיקו להחמיר והתערובות אנו דנין להקל בזה פליגי ההלכות עם התוספות ודו"ק.

ונראה לבאר בזה שמועה בפרק ה' דבכורות דאמר רב חסדא ספק בכור שנולד בי ישראל צריך ב' מן השוק להעיד עליו כו' אלא ספק בכור לר"מ מי מעיד עליו וכ"ת ה"נ דל"ל תקנתא והתנן שהיה ר' יוסי אומר כל שחליפין כו' ור"מ מחייב וצריך מובן מ"ט דרב חסדא דאיך יעשה במאי דר"מ מתיר ספק בכור במום מי מעיד עליו לדידיה דחשוד על הדבר אינו מעידו ונראה, דנתבונן נא דספק בכור אם הוטל בו מום בידים הלא אינו אסור אלא מדבריהם משום קנסא וא"כ הוי ספק דבריהם ולמה צריך ב' מן השוק להעיד לו יהא דהטיל בידים ג"כ יהא שרי וצריך לומר הואיל ומעיקרא הוי ספיקא אם שרי לשוחטו בלא מום וכן עכשיו ג"כ לענין גיזה ועבודה מחמרינן כדין ספק של תורה תו הוי כמו נתגלגל הספק מדאורייתא לדבריהם ואסור לאוכלו אם הוטל בו מום במתכוין ונראה דמאי דמחמרינן משום דקודם שהוטל בו המום הוי אסור לאכול כדין ספק תורה זהו דהוי כאתחזק עליו שם בכור לענין ד"ת ויש לזה מקום אם מחמירין בספק דבריהם היכא דאתחזק איסורא ה"נ יש מקום בזה להחמיר כיון דאתחזק שם איסור על הספק לגבי אכילה קודם שנולד בו המום תו עכשו להתיר מחמת ספק דדבריהם לא אמרו אבל למאן דסובר ספק דבריהם להקל גם היכא דאתחזק איסורא א"כ יש לומר מה מועיל מאי דמחזיקין לי' לבכור קודם שנולד בו מום כיון דהשתא הוי ספק בשל דבריהם דהא הוטל בו מום רק מדבריהם אסור לשחטו ולאכלו משום קנסא ואף דיש לחלק בכ"ז מ"מ מקום יש בראש להסביר כן. ולכן רב חסדא סבר כר' יוסי דאמר בטמא שירד לטבול בטו"ק וספק טבל כו' כיון דאיכא חזקה ספיקו להחמיר ולכך הכא צריך ב' מן השוק להעיד עליו, דאם הוטל במכוון אף דהוי ספק דבריהם הא אתחזק עליו שם איסור בכור טרם שנולד בו מום לגבי איסור תורה אבל ר' מאיר לטעמי' דסבר דבספק טומאה קלה אפילו אתחזק ג"כ טהור וכן בכל מילי דדבריהם. דאמר בפרק בכל מערבין לדידי' דדוקא בתחומין דאורייתא, אבל בכל מילי דדבריהם לקולא אף כי איכא חזקה א"כ לא מהני

מאי דאתחזק לגבי דאורייתא קודם שנולד בו המום ולכן שרי אף אם הוטל בו מום בידים ודו"ק.

אמנם מה דמייתי רב נחמן נראה דסבר דכאן אין להתיר מטעם דהוי ספק דבריהם, דהא איסור דדבריהם הוא משום קנסא מחמת דעביד איסורא וא"כ פשיטא דקנסוהו אף בספק בכור דחיישי דלמא יטיל בו מום בידים ויעבור על ל"ת דכל מום לא יהיה בו בספק בכור וכמו דחשו חכמים שלא יעבור על ל"ת בודאי בכור כן חשו גם בספק בכור, ולדון על ההטלה עצמה דיהא מותר להטיל בו מום בזמן הזה דלא חזי להקרבה. והוי כבע"מ. הא ר"מ סובר דמטיל מום בבעל מום לוקה ובכור בזמן הזה לא גרע מבכור בע"מ בזה"ב. דהא נאכל בקדושת בכור דאינו נשקל בליטרא ואינו דומה לפסוהמ"ק שנפדו דמותר להטיל בהן מום ודו"ק כי הוא ענין ארוך. ובמכ"ת רבנא המשל"מ פ"ד מהלכות בכורות שחקר בזה אם הטיל מום בספק בכור אי מותר לאכלו וזה לאו מידי. דכיון דקנסוהו חכמים על שעבר דין תורה להטיל בו מום כן יקנסוהו על שהטיל מום בספק בכור דמ"ש דהא עבר על איסור ספק ד"ת וצריך למקנסי' שלא להטיל מום בספק בכור ועיין פרק החולץ דף ל"ה דאמר ע"כ לא אמר ר"א אלא משום דפגע באיסור אשת אח דאורייתא כו' הרי דספק דבר תורה אם עבר קנסוהו חכמים יותר מודאי דדבריהם שלא הי' לו להכניס עצמו בספק איסור אשת אח. וז"ב ופשוט. ואין צורך כאן להך דנתגלגל מספק ד"ת לדבריהם ודו"ק.

ונראה עוד להביא ראי' משמועה דפרק כל הבשר דף ק"ט דמייתי שם תנאי דפליגי באפשר לסוחטו אם אסור מדתניא טיפת חלב שנפלה על החתיכה כיון שנתנה טעם בחתיכה החתיכה עצמה נעשית נבילה ואוסרת כל החתיכות כולן מפני שהן מינה דברי ר' יהודה וחכ"א עד שתתן טעם ברוטב ובקיפה ובחתיכות ואמר רבי נראין דברי ר"י בשלא ניער וכיסה וד"ח בשניער וכיסה ומוקי לה דר"י וחכמים פליגי בשניער בסוף ולא ניער בתחילה דחכמים סברי אפשר לסוחטו מותר ור"י אסר אף בשניער מתחילה ועד סוף דסבר אפשר לסוחטו אסור ולכן חייש דלמא לא ניער יפה יפה בתחילה וכבר בלעה החתיכה ונעשית איסור ותו אסרה לחתיכות אחרות שהן מינה והיא נעשית איסור בעצם. ופריך דלמא קא סברי רבנן אפשר לסוחטו אסור אלא דלטעמייהו אזלי דמין במינו בטל ולהכי גם בלא ניער מתחלה החתיכות מותרות ומשני כיון דבאו חכמים לחלוק על ר"י רק במאי דאסר שאר חתיכות הא באותה חתיכה בלא ניער מתחלה לא פליגי דאסורה א"כ גם בניער מתחלה לא נזכר בדבריהם להתיר אותה חתיכה ואימור אסרי חתיכה זו אף בניער מתחלה שמא לא ניער יפה יפה וא"כ מאי אמר רבי דנראין דברי חכמים בניער

מתחלה דלא חיישי שמא לא ניער יפה הלא דבר זה לא נזכר כלל בדבריהם דמתירין בניער מתחילה אותה חתיכה עצמה כמו דבלא ניער רק לבסוף תאמר דאוסרין אותה חתיכה ולא פליגי אלא בשאר חתיכות וע"כ דרבנן סברי דגם אותה חתיכה מותרת בניער לבסוף ואפשר לסוחטו מותר.

והנה רבוותא קדמאי הקשו בע"ז שלהי השוכר דפליגי רב ושמואל עם ריו"ח ור"ל אי מין במינו בטל בכל האיסורים או לא דלמה לא הזכירו פלוגתת התנאים ר' יהודא וחביריו ויאמרו הלכה כר' יהודא או לא ותירץ הריטב"א בחידושיו דבאמת סברי רב ושמואל דאף דרבנן חלוקים על ר' יהודא דיוקא מדאורייתא פליגי הא מד"ס סברי רבנן דבכל האיסורים מין במינו לא בטיל להחמיר ולא אשכחן דפליגי עליה רק לענין קדשים שדם בטל ואינו ראוי לזריקה בפרק כל התערובת וזו שיטה מחוורת וא"ש מה דמייתי שם תניא כוותי' דרב ושמואל כו' דפליגי במילתא חדתא. וניחזי. דא"כ שמואל דסבר אפשר לסוחטו מותר מנא ידע למיפלג על רבי ורבי יהודא דסברי בהדיא דאעפ"י דנסחט אסורה, דאימור טעמא דחכמים דפליגי על ר' יהודא הוא דאזדו לטעמייהו דסברי מין במינו בטל וסברי דאף מדרבנן מיבטל, ורבי סבר דלא חיישינן שמא לא ניער יפה יפה משום דסבר דמין במינו בטל מן התורה אלא מדבריהם לא בטיל ולכך בלא ניער מתחילה שאר חתיכות אסורות מדרבנן, ובניער מתחילה הלא כיון דעל שאר החתיכות אינו רק ספק דרבנן מותרות דמה"ת בטלי ברובא, ואותה חתיכה עצמה הלא עליה הוי ספק דבר תורה וספיקא להחמיר וחיישינן שמא לא ניער יפה, וא"ש דמה דאמר ונראין דברי חכמים בשניער היינו כדבריהם בלא ניער מתחלה שהן מתירין רק חתיכות האחרות כן מתיר בשניער בתחילה הא אותה חתיכה עצמה אסורה אף בשניער מתחלה דספק שמא לא ניער יפה וזה הוי אוקימתא מחוורת. ובאמת אשכחן לרבנן ביבמות דמוקי בדף פ"ב רישא בטומאת משקין דרבנן ובזה פליגי ר' יהודא ורבנן אם בדרבנן בטל מין במינו בנימוחה יעו"ש ולכאורה נראה לפרש ג"כ דר' יהודא דסובר דמין במינו לא בטיל מן התורה לכן גם בדרבנן סובר דלא בטיל אבל רבנן סברי דרק מדרבנן לא בטיל לכן בטומאת משקין דמדרבנן מיבטל בטלה. [אבל זה דחוק לפרש דפליגי דר"י סבר בפסחים דף ט"ז דמשקין מטמאין כלים מן התורה, ות"ק סבר דמשקין מטמאים אחרים רק מדברי סופרים, זה דוחק כיון שלא נזכר אופן הטומאה איך הוא רק הגמרא נקטה אופן דהוי טומאה דדבריהם ודו"ק]. וע"כ דאי מין במינו לא בטיל מדבריהם ואותה החתיכה אוסר רבי שמא לא ניער יפה יפה אף בניער מתחילה דהוי ספק תורה תו כיון שחלו שני הספיקות כאחד על החתיכה עצמה ועל שאר החתיכות א"כ כיון דאתה מחמיר על אותה

חתיכה עצמה מפני שהוא ספק ד"ת ותאסור אותה חתיכה שמא לא ניער יפה יפה תו צריך לאסור גם שאר החתיכות אע"ג דלדידהו לא הוי אלא ספק דבריהם. דאל"כ הא איכא ברייתות החלוקות לרבנן במין במינו אי בטיל מדרבנן או לא בפרק השוכר את הפועל ויוקים בזה פלוגתא דרבי ורבנן. וזה ראי' נכונה לדברי רבוותא בתוספות בזה.

אמנם נבחר לשיטת הריטב"א איך מוקי רב ושמואל הא דקתני במשנתינו זה הכלל מין במינו במשהו כו' לרבות כל איסורין שבתורה אם כן משנה דסוף פרק ב' דערלה חתיכה של קדשי קדשים ש"פ ושל נותר כו' אסור לזרים ומותר לכהנים בשר קדשי ק"ד כו' שנתבשלו עם בשר התאוה כו' ומותר לטהורים אמאן תרמייה הא מין במינו ומיבטל בטלי אולם ממשנה זו הקשה הפלתי לרב אשי דהוי סלקא דעתיה בפרק הערל פ"ב דחתיכה של חטאת לא בטלה כי נתערבה במאה חתיכות של חולין משום דהוי דבר שיש לו מתירין דיכול לאוכלה כהן א"כ אמאי בטלה חתיכה של קדשי קדשים כי ליכא כדי נתינת טעם הלא יש לו מתירין לכהן, ומזה הביא ראיה דטעם בטל בדבר שיש לו מתירין. אמנם אין זו ראיה, כי משנתינו אפשר דמיירי דלגבי החתיכה של קדשי קדשים יש מים שנתבשל ויש רוטב שאין בו בנותן טעם אלא דלגבי צירוף החתיכות של קדשי קדשים וק"ק אין בהם לבטל א"כ אמרינן לגבי מין במינו או לגבי דבר שיש לו מתירין סלק מינו כמו שאינו ושא"מ מבטלו להחתיכה של קדשי קדשים בסיפא ולחתיכה של פגול ונותר ברישא ולכן תני בנתבשלו דאיכא רוטב רכה וז"ב.

אמנם דע דלפי מה שכתב רבינו נסים בשמועה דזרוע בשילה בהא דאמר רבא לא נצרכה אלא לטעם כעיקר דבקדשים אסור כו' דהפירוש דקאי לר' יהודא דמין במינו לא בטיל דאם טעם אינו כעיקר תו לא ע"י טעם הבלוע גמרינן מדם הפר והשעיר דמין במינו לא בטיל ודוקא גופי' דאיסור הנתערב בזה אמרינן דלא בטיל א"כ יש לומר ראי' שלנו באופן יותר חזק לולא דברי הריטב"א, דכבר פירש רש"י בפרק אלו עוברין דף מ"ה דרבנן דסברי בכותח הבבלי פטור משום דס"ל טעם כעיקר דרבנן ולא ילפי מגיעולי עכו"ם דחידוש הוא כו' א"כ לדידהו טעם הנתערב במינו כיון דטעם לאו כעיקר בטל מה"ת א"כ קשה לוקים לר"י ורבנן דפליגי אם מין במינו בטל ועל חתיכות האחרות ורבי סבר טעם לאו כעיקר להכי טעם הנתערב במינו כיון דאין כאן גוף האיסור בטיל מן התורה ורק מדברי סופרים טעם כעיקר ולא בטיל במינו משו"ז כי ניער וכיסה בתחילה דהוי ספק שמא לא ניער יפה ולגבי אותה חתיכה הוי ספק דאורייתא ולחומרא ולגבי חתיכות אחרות הוי ספק דרבנן ולקולא ולכן מותרות האחרות וכדברי חכמים ממש וזה ראיה יותר חזקה למבין דהיכא דנתגלגל לדרבנן מחמירין גם בדברי סופרים ודו"ק.

ודע דלפי דברי רבינו נסים שהבאתי יש לומר דכפי מה שפירש הריטב"א דלרב ושמואל אף לחכמים דפליגי על רבי יהודא מין במינו לא בטל זהו דווקא בגוף האיסור שנתערב, הא בטעם כיון דשלא במינו אינו אוסר אלא מדבריהם, לכן כי נתערב במינו מיבטל בטיל אף מדבריהם. כיון דמה"ת מין במינו בטיל. ואעפ"כ הך משנה דערלה לא ניחא בזה לומר דשם טעמא בעלמא דבקדשים גלי רחמנא בחטאת ובמנחה דטעם כעקר ותו אין סברה לאיפלוגי בהו במין במינו בין נתערב גופו וממשו לנתערב טעמו.

ובזה א"ש מה דאמרינן בפרק כל הבשר מכדי רב כמאן אמר לשמעתי' כ"ר יהודא. דהא להריטב"א רב סבר אליבא דחכמים דפליגי על ר' יהודא דמין במינו לא בטיל מדרבנן. ולפ"ז ניחא דכיון דטעם לאו כעיקר סברי רבנן דטעם מיבטל בטיל אפילו מדרבנן דכמו דלר"י נחית דרגא דבנתערב גופו הוי מה"ת דלא בטיל ובנתערב טעמו ולא ממשו לא מיבטל מדרבנן ה"נ לרבנן דבנתערב גופו הוי דרבנן דלא מיבטל במינו. נחתו דרגא דבטעמו הנתערב במינו מיבטל אף מדרבנן. וזה ישר.

אולם בפרק כל שעה דרב סבר דחמץ במינו במשהו משום דלטעמיה בע"ז קאי כדאמר בגמרא ושם אף בקדירות אמר דאם ישהינהו אחר הפסח ויעשה במינו יהא אסור במשהו אעפ"י שהבליעה מן הקדירות אין זה ממש אלא טעם, ומוכרח דהא דאמרו בע"ז דכל האיסורים שבתורה במינן במשהו הוא אף באין בתערובות רק טעם לבד וא"כ קשה טובא הא דכל הבשר דאמר מכדי רב כמאן אמר לשמעתיה כר"י. ואפשר לומר דדוקא גבי חמץ דסבר דאיתרבי מכל מחמצת לא תאכלו לרבות תערובת חמץ לטעם כעיקר וא"כ כיון דטעם כעיקר תו לא שני בין נתערב גוף החמץ לנתערב טעם החמץ אף במינו שלא להבטל משא"כ בשאר איסורין דלא ילפינן מחמץ ודו"ק.

והנה רבינו לא זכר טעם ההלכות, דלענין התבשיל איסור משהו מדבריהם וספיקו להקל מפני שרבינו כתב בטעמא דחמץ אוסר במשהו משום דהוי דבר שיש לו מתירין ואמר רב אשי בריש ביצה ספק נולדה ביו"ט אסור משום דהוי דבר שיש לו מתירין וכי נתערבה באחרות אפילו באלף לא בטיל הרי דספק דדבריהם ג"כ להחמיר בדשיל"מ לכן כתב משום שהדגן שלא נתבקע אינו אלא מדברי סופרים מקילין בנתערב שלא במינו דבכל דשיל"מ שלא במינו אינו אוסר אלא בנותן טעם ואולי גם במינו הקילו מפני שזה חשש רחוק לומר שנתחמץ ולא מתורת ספק, דספק אסור בדבר שיש לו מתירין. ויעוי' באור זרוע בפי' הפיוט לשה"ג מה שכתב בזה. ודו"ק.

הלכה יא

אין לשין בפסח עיסה גדולה שמא תחמיץ אלא כשיעור חלה בלבד.

הרא"ש כתב בהיכא דעבר ולש יותר נ"ל להתיר, ששיערו דיותר מקב אין הידים מספיקות להתעסק בהו מתוך גודלה, ומ"מ כיון שאפילו אם לא נתעסקו בה כלל אינה אסורה אלא עד מיל זה העסק שמתעסקים בה אעפ"י שאין כדאי לא גרע ממה שלא יתעסקו בה כלל. עכ"ד וזה אינו מוכרע לפי מה שכתב בסידורו וז"ל. כ"ז שעוסקין בבצק אינו בא לידי חימוץ אבל אחר שנתעסק בה ונתחממה תחת הידים אם יניחוה בלא עסק מיד יחמיץ וכן קבע מרן בשו"ע א"כ מקום יש לומר דהיכא שלש שיעור גדול יותר מקב אז העיסה מתחממת מעסק הידים ואין סיפוק בידו להתעסק עסק המועיל לעכב כח החימוץ וא"כ נתחמץ אף בלא שיעור מיל ודו"ק. ומה שהביא מלחם הפנים שנילוש שני עשרונים כבר השיבו דזריזין שאני וכמו שאמרו לענין דנילושין בפושרין דף ל"ו, ואע"ג דלחם הפנים לישתן ועריכתן בחוץ כבר פירשו בתוספות פרק כל המנחות ב"מ דף נ"ה דטעמא דציבור שאני וכמו שאמרו גבי לתיתה במנחת העומר, ואעפ"י שכתב רבינו בפרק י"ב מהלכות מעשה הקרבנות החיטין של מנחות אין לותתין אותן כו' אבל מנחת העומר הואיל ושל צבור היא לותתין אותה כו' ולא כתב לחם הפנים הרי דלחם הפנים ג"כ אין לותתין אותה, הוא דאיתא במסכת מנחות סוף פרק אלו מנחות נקמצות סולת ואפית אותה מלמד שנקחית סולת מנין שאפילו חטין ת"ל ולקחת כו'. הותר לקנותו מן החיטין כדי שיביא לחם בזול יותר משאם היו לוקחין סולת מן התגר כו' לשון רש"י. הרי דעיקר מצוה לקנות מן התגר סולת א"כ אין שייך לומר על לתיתה שבזה ציבור שאני כיון שנקחית מן התגר ודווקא גבי לישה דאיהי לאחר הקנייה שקנו הציבור דסולת היו קונין שפיר שייך לומר ציבור שאני ולא אמרו רק בעומר שנקצרת לשם עומר בציבור א"כ הלא תמיד לתיתה דידה מסורה לציבור, דמצא קצור קוצר לשמה, אבל הלישה שתמיד היא אצל צבור ומצותה בצבור גם גבי לחם הפנים ודאי צבור שאני, והמקו"ח לא דק בזה. סי' תנו'.

הלכה יז

אין שורין את המורסן ומניחין לפני התרנגולין שמא יחמיץ.

הנה במגן אברהם סימן תנ"ד האריך בקליפת חטים אם מחמיץ עיי"ש שכתב שיש מורים מקילין בקליפה הנקרא שפרייער כו' ובאמת זה מפורש ברש"י, ריש פרק העור והרוטב שומרים לטו"ק חיטה בקליפתה ופירש"י קליפה הוא שומר לאוכל והיא קליפה החיצונה החופה אותה בעודה שיבולת אבל הנושרת כשכותשין אותה במכתשת אוכל

גמור הוא הרי דקליפה הנושרת במכתשת אוכל הוא ומחמיץ בודאי, והוא הנקרא סובין כמו שפירש"י סוף כלל גדול יעו"ש, והקליפה שבעודה שיבולת לא הוי אוכל כהי"מ.

אמנם במנחות פרק רבי ישמעאל דף ע' מוכח דבחיטה קליפתה ראויה לאכול והויא אוכל עצמה ומצטרפת לאוכל שלא מדין שומר לכן אף יבישה מצטרפת, משא"כ קליפה דשעורין אינה ראויה לאכול ורק מדין שומר אתי עלה וכשהיא לחה, אלמא בקליפה החופה לחיטה בעודה שיבולת ג"כ הוי אוכל ובת חימוץ הואי. וכן מוכח להדיא במשנה פ"א טבול יום משנה ה' השעורה כו' בזמן שהן קלופים והחטה בין שאינה קלופה ועיין ר"מ שם [ולפלא כי הר"ש לא זכר כלל דברי הגמרא במנחות דביבשין לא הוי שומר] ולפ"ז הא דאמר בפרק כל שעה אין לותתין שעורין בפסח שעורין הוא כו' לא מיבעי קאמר, לא מיבעי חטין כיון דאית בהו צירי עיילי בהו מיא כו' הו"מ למימר לא מיבעי חיטין דהקליפה שעליהם אוכל הוי ובת חימוץ היא אסור אלא שעורים דהקליפה לאו אוכל הוי ג"כ אין לותתין. וכי פריך מ"ש מנחת העומר משאר מנחות בלותתין לא מתרץ דעומר בא מן השעורין דקליפתן לאו בת חימוץ הוי, דחזינא לענין לתיתה להיפך גבי מצה, דחטים שרי ללתות ושעורים אין לותתין כדתניא בברייתא ולכך לא מתרץ דשאני חיטי דאית בהו צירי דחזינא גבי פסח איפכא דשעורים אסור ללתות משום דרפי וחיטים שרי דשרירי ודו"ק.

הלכה כ

וכן מותר ללוש העיסה במים ושמן או דבש כו' או לקטף בהן וביום הראשון אסור ללוש ולקטף אלא במים בלבד לא משום חמץ אלא כדי שיהיה לחם עוני.

הנה בגמרא לא נזכר אלא שאין לשין ביין ושמן ודבש, אבל לא נזכר שאין מקטפין ומנ"ל לרבינו הא. וראיתי לבה"ג שכתב דאפילו לקטופי אסור במי פירות בלילה ראשונה וידוע כי דבריו המה דברי גאוני קדמאי ואולי עליהם סמך רבינו. אולם בעיקר דינו פליג רבינו לקמן פ"ו הלכה ה' דבמי פירות אדם יוצא י"ח ועיין מלחמות שהאריך בזה ואכ"מ.

והנה במכילתא פ' בא איתא ומה ת"ל לחם עוני שלא ילוש לא ביין ולא בשמן ולא בש"מ אבל הוא מקטף בכולן הרי לכאורה מפורש דבקיטוף מקריא לחם עוני, אולם זה אינו, דת"ק הוא ר"ש אמר שם משמע מוציא את אילו ומביא האיספוגנין והדובשין והאסקרטין וחה"מ ואשישה ת"ל לחם עוני דברי ר"ש וחכ"א יוצא בהם ובמע"ש, ומה ת"ל לחם עוני שלא ילוש לא ביין כו' אבל מקטף הוא בכולן. וטעמא דילהו דיוצא באשישה וכי"ב משום שהם נילושים בעניות, רק אחר הלישה נערכין בעשירות, ה"נ בקיטוף שהוא אחר הלישה שפיר דמי לקטף בהן. אבל הלכה כת"ק דאף באשישה אינו

יוצא א"כ ה"ה בקיטוף ביין ושמן כו' וזה היה נכון. אך הא דדובשין וסופגנין ואסקרטין וחה"מ איתמעטו גם מחלה דבעינן לחם ואינהו לא נקראו לחם רק הא דאינו יוצא באשישה איתמעט מעוני דמילתא דעשירות היא וזה לא הביא רבינו כלל אלא שכתב שאין לשין בפסח עיסה גדולה שמא תחמיץ וזה אינו ענין להך דאשישה וצ"ע בכ"ז.

אמנם לענ"ד יתכן דרבינו מפרש דהך ואעפ"י שאין לשין מקטפין בו רבי עקיבא אמר לה וביו"ט ראשון קאי דמקטפין שאינו בעשירות, וחכ"א את שלשין בו מקטפין בו ואת שאין לשין בו אין מקטפין בו [פסחים ל"ו] דכיון דאין לשין ביו"ט ראשון בשמן משום דהוי מצה עשירה ה"נ אין מקטפין בהן דבעינן לחם עוני. והא דקאמר הגמרא אתאן לת"ק הוא פירוש לפום ס"ד דלא ידע דביו"ט שני לא בעינן לחם עוני רק ביו"ט ראשון. וזה נכון יותר דלא ליפוש פלוגתא דאל"כ ת"ק סבר דאין לשין אבל מקטפין ורע"ק סבר דלשין וחכמים אסרי גם בקיטוף ור"ג סבר דישרף. אבל אם נפרש דאם מצה עשירה הוי פליגי א"ש. ואעפ"י שמדברי בה"ג מוכרח דפירש גם למסקנא קאי פירוש דגמרא אפשר דנפ"ל דאין מקטפין בלילה ראשונה גם במי פירות מדלא מוקי הגמרא הך ואעפ"י שאין לשין מקטפין לרע"ק וביו"ט ראשון ודו"ק.

הלכה כה

ירושלמי פרק ואלו עוברין הלכה א' רשב"י בשם רב קדירה שבישל בה חמירה לא יבשל בה מאותו המין אלא לאחר הפסח, הא ממין אחר מותר ובלבד לאחר ג' תבשילין כשם שהוא בטל על שא"מ כך יבטל על מינו כו' ובעיטור מפרש דקאי לאחר הפסח. איך שיהי', סובר דבמינו במשהו ושלא במינו בנותן טעם. ולאחר הגעלת ג' תבשילין לא נשאר רק משהו ולא גזר שלא במינו אטו מינו דלא כתלמודא דילן. והא דקאמר הירושלמי בתרומות תני רחב"ש קדירה שבישל בה תרומה מגעילה ג"פ בחמין ודיו פירוש אף להשתמש בה במינו אחר כך, וא"ר בא ואין למדין ממנה לענין נבילה דבנבילה אסור להשתמש בה אח"כ במינו כו' דנבילה דאורייתא. ובזה א"ש מה דמקשה מהא דתניא הרכינה ומיצה הר"ז תרומה ולא קא מסייע לי' מרישא דקתני המערה מכד לכד נוטף ג' טיפין ונותן לתוכו חולין שהפר"ח והגר"א ביורה דעה סימן קכ"ב הביאו מזה ראיה לרשב"א דבכלי שדרכו להשתמש בשפע כו' ולפ"ז א"ש דהו"מ לשנויי דנותן לתוכה חולין ממין אחר ואיהו קא מקשה כיון דהרכינה ומיצה כו' א"כ משהו איכא ואיך מותר להשתמש במינו ופשוט.

והנה בריטב"א לחולין הביא בשם רבו הרא"ה שדן למעשה דבכלי שאינו בן יומו דגזרו אטו בן יומא היינו דווקא היכא דאיסורא בלע משא"כ גבי כף חלב דהיתרא בלע, ואייתי

ראיה מהך דשמואל דקאמר דמשהי לאחר הפסח ועביד בין במינן כו' משום דחמץ היתרא בלע. ולפ"ז אפשר דסברת הירושלמי דקאמר בתרומות דבנבילה אסור לבשל בה משום דגזר אטו מינו או קודם הגעלת ג' תבשילין משום דהתם איסורא בלע ולכן בכאן גבי חמץ דהיתרא בלע לא גזרו חכמים ושרי לבשל בה שלא במינו. ורמב"ן בספר הלקוטות כתב דמה"ת לא נשאר רק משהו ואיהו ג"כ אינו יוצא ע"י בישול שכל מה שעתיד לצאת כבר יצא רק חכמים גזרו. נמצא לפי שני האופנים מסולק קושית הש"ק על הפוסקים ודו"ק.

השאג"א בסימן צ"א חקר בחמץ שב' ישראלים שותפין בו והאחד מכר חמצו והשני לא מכר חמצו וחלקו אחר הפסח. פירוש דבריו דידוע דהיכא דלקח אדם מהקבוע אם הוא ישראל אסור ואם עכו"ם מותר משום דחלות הספק אינה כשהוא ביד העכו"ם אלא כשבא ליד ישראל והוי כפירש מעצמו, וכן לדמיון הכא בחמץ שישראל ועכו"ם שותפין בו דכל זמן משך השותפות הרי וודאי שותפים הם בכל חיטה וחיטה כשהן חולקין אמרינן דאין ברירה דאפשר שגם מקודם הי' עומד להתחלק רק שבאופן אחר הי' מתחלק וא"כ אפשר שלא הגיע לכל אחד רק חלק חבירו ולפ"ז אימת בא הספק בשעת חלוקה ושעת החלוקה אין לנו עסק כלל עם חלק הנכרי וכל הספק הוא על חלקו של ישראל ואמרינן להקל דאין ברירה וחלקו הוא של עכו"ם ומותר. וכי בא אח"כ אחד וקנה חלק הנכרי [אחר החלוקה] אמרינן להקל דיש ברירה דכבר נפסק הדין של ישראל בעת התהוות הספק ועל הישראל אין לנו עכשו שוב לחקור. אבל הכא שבשעת החלוקה היה של שני ישראלים והספק חל על שניהם כאחד א"כ א"א להתיר בשניהן וע"כ תולין במקולקל והוה"ד בישראל ועכו"ם שותפין וקנה ישראל חלק עכו"ם קודם החלוקה ג"כ הדין כך אכן זה אינו מצוי ולכך נקיט מילתא דשכיחא וזה מתבאר בדבריו סימן פ"ט והאחרונים שהשיגו עליו לא דקו בזה.

הה"מ. וכתבו ז"ל שאפילו מלא הקדירה גחלים והסיקה אינה מוכשרת.

טעמי' דחייס עלייהו דלמא פקעי כיון שהיסקו מבחוץ, ועיין בראש"ש שכתב בהיסק גדול דכיון דהכניסו להיסק כזה ודאי לא חייס עלייהו דילמא פקעי. וראיתו מזבחים דפריך וליהדרי' לכבשונות כבר כתב רבינו נסים דאין שבות במקדש, ובפרט דבזריזין ובמקום זריזין. אך יש להביא ראי' מחולין דף קכ"ג דבטלית טבולת יום מיגו דלא חס עלה ואטבלה לא חייס עלה וקרע לה רובה, וזו סברת הרא"ש ממש ועיין תוספות יום טוב כלים פרק י"א משנה ג' ד"ה מן הקצוצות שכתב כסברא זו.

פרק ו

הלכה א

מצות עשה כו' לאכול מצה בליל ט"ו שנאמר בערב תאכלו מצות כו' ומצותה כל הלילה.

הנה נחלקו בזה רבוותא קדמאי הרי"ף והרא"ש וגדולי בעלי התוספות באור זרוע פסקו דמצותה כל הלילה. ודא ברור דכיון דמספקא לן אם ישאל אדם איך לעשות אם עבר חצות דצריך לאכול מצה מספק וכיון דמספקא לן הלא שיטת רובא דרבוותא דהעושה מצוה מה"ת מספק חייב לברך ועיין ביאור הגר"א סימן תרפ"ח, ולכן יש לסמוך על כולהו רבוותא דפסקו דמצותה כל הלילה דהלכה כר"ע מחבירו ולשון הגמרא לראב"ע מורה ג"כ דאין הלכה כמותו ועל כל כוס צריך לברך דהשתא דמספק מחויב לומר הגדה תו אסח דעתיה וכיון דחייב לאכול כזית מצה מספק תו חייב במרור וד' כוסות דרבנן חייבינהו בזה כ"ז שמחויב במצה ודו"ק. ודלא כאחרונים שפסקו להיפך. ובפרט דאיכא חזקת חיוב ולא נפטר כמו בספק קרא ק"ש אמנם כאן הוי ספיקא דדינא ולא שייך חזקה.

אולם נתבונן בהא דאמר פ"ק דברכות דף ט' ר' אליעזר אומר בערב אתה זובח וכבוא השמש אתה אוכל מועד צאתך ממצרים אתה שורף. וזה פלא דהא אין שורפין קדשים ביו"ט. ופירש"י כלומר בבוקר הוא נותר שהגיע זמן שריפה כו' וכמה דחוק טובא כיון דנאסר באכילה מחצות תו מאי הוסיף זמן אור הבוקר מאי נפ"מ שאינו נשרף מחמת לילה או שאינו נשרף מחמת יו"ט. וכן קשה טובא לראב"ע דאמר לא תותירו ממנו עד בוקר והנותר ממנו עד בוקר וצ"ל לא תעשו דבר שיבוא לידי נותר עד הבוקר, וזה דחוק טובא.

לכן נראה לנו לפרש כך דהנה קרבן פסח חלוק בדינו מדין כל הקרבנות דכל קרבנות מצוה לאוכלן אבל אינה מצוה על הקרקפתא דגברי אלא שיהיו נאכלין ולא יבאו לידי נותר אבל הפסח מצוה שכל אחד יאכל כזית ואם אינו אוכל כזית אינו ראוי להימנות על הפסח וצריך להאכל במצה ומרור. ופסח מצרים הי' בו עוד דינים שנאכל בחפזון. וא"כ גלי קרא דאינו נאכל בדין תורת פסח רק עד חצות אבל אחר חצות נאכל עד הבוקר אבל לא בתורת פסח שעיקרו אינו אלא לאכילה, רק כמו תודה ושלמים וכי"ב ואם נאכל אחר חצות בטל מצות אכילת פסח והוי כשאר קרבן הנאכל שאין מצוה בבעלים דוקא אלא שיאכל מי שהוא מבני החבורה ולזה מועיל הגז"ש שזה פרט מפרטי הפסח, אבל קרא אמר שלא תותירו ממנו עד בוקר דעד הבוקר יכול לאכול כל הלילה כמו תודה וזמן שריפה חל כשיגיע זמן בוקר שאז אינו נאכל כלל ולכן מועד צאתך ממצרים אתה שורף פירוש שאז אינו נאכל כלל ונקרא נותר והאוכלו בכרת וכן אם יחשוב אדם לאוכלו אחר

חצות אינו מתפגל כיון דזמן אכילה כקרבן אחר אית לי' עד הבוקר ורק אם מחשב לאוכלו אחר אור הבוקר הוי פיגול, וזה נכון. וזו הסברא מוכרחת טובא בהא דאמר בסוגיין האי הזה מאי עביד ליה כו' סד"א הואיל ופסח קדשים קלים כו' אף פסח אוקי לילות במקום ימים ויהא נאכל לשני לילות ויום אחד כתב רחמנא הזה, והא כתיב ואכלו הבשר בלילה להורות דאינו נאכל ביום כמו קדשים ואיך ס"ד שיהא נאכל ביום וכבר נדחקו רבוותא רש"י ורשב"ם בזה דרש"י פירש דלאו דיהא נאכל ביום אלא בלילה הבאה אחריו. וזה אין סברא כלל דאיך דמי לשלמים ואיפה מצאנו דבר שנאכל ונדחה חזר ונאכל ול"ל קרא להכי ורשב"ם פירש דהו"א דבלילה ויום הבא אחריו נאכל אבל לא ביום זביחתו. והא קרא סתמא כתיב ואכלו הבשר בלילה וממעט שלא יהא נאכל ביום. ולסברתינו הנ"ל א"ש טובא. דמדין פסח שיהא נאכל בלילה אבל סד"א דהוי כמו שלמים הנאכלים לשני ימים ולילה אחד ואם עבר הלילה אין החיוב אקרקפתא דגברי שיאכלו כזית רק הוי כמו כל קרבן והוא נאכל שני לילות ויום אחד לכן כתב קרא ואכלו הבשר בלילה הזה למעט דווקא בלילה הזה הוא נאכל אבל ביום אינו נאכל כלל ונעשה נותר.

והא דאמר בשילהי פסחים על משנתינו הפסח אחר חצות מטמא את הידים, אלמא מחצות הו"ל נותר, מאן תנא אמר רבי יוסף ראב"ע היא. פירושו, דכבר גדרו חכמים באכילת כל הקדשים שאינה אלא עד חצות להרחיק את האדם מן העבירה וע"כ דאי משום זה אמאי תני הפסח אחר חצות מטמא את הידים הא כל הקרבנות כן הוא וע"כ אף דגזרו שאינו נאכל אחר חצות כדי להרחיק את האדם מן העבירה לא גזרו ע"ז טומאת ידים, דכיון שמה"ת הוא נאכל כל הלילה אלא משום סייג הוא די למיגזר שלא לאוכלו אבל לא לאפושי טומאה ובפרט לשיטת תוספות פסחים דאם לא אכלו קודם חצות נאכל אחר חצות לא הוי נותר [ומה שהביא האו"ז מהתוספתא אינו מובן דשם כרע"ק דנאכלת כל הלילה מן התורה ואינו מטמא את הידים כיון דרק מדרבנן אינו נאכל אלא עד חצות] אבל לראב"ע דסובר דמצות פסח אין עליו רק עד חצות ואחר חצות עד הבוקר הוי כשאר קדשים וכמותר פסח דאין החיוב על קרקפתא דגברי אלא שיהא נאכל ע"י בני החבורה א"ש מה שהבדילו חכמים בדין פסח לתת לו דין מיוחד שיהא נותר לטמא את הידים, מפני שאינו נאכל מדרבנן כמו כל הקדשים אחר חצות משום סייג משום שבפסח איכא בי' דין חדש שנפסדה ממנו מצות אכילת פסח מן התורה לכן גזרו חכמים עליו דין נותר אחר חצות לטמא את הידים ודו"ק.

וכן הא דאמר בסוף איזהו מקומן על משנתינו דתני אינו נאכל אלא עד חצות דכראב"ע ומדאורייתא פירושו דמדין פסח אינו נאכל רק עד חצות ומשונה משאר קרבנות

הנאכלים ליום ולילה ונפ"מ שנחשב נותר לטמא הידים.

אמנם הא דפרישית קראי לראב"ע דבוקר ראשון משמע וכי כתב קרא לא תותירו ממנו עד בוקר פירוש דעד בוקר מצי לאוכלו מדין קדשים וזה נאמר בפסח מצרים שכתוב בו וככה תאכלו אותו מתניכם חגורים וכו' א"כ צ"ל דאצל בני נח הי' דין קרבנות הנאכלים אבל אם נאמר דבני נח לא הקריבו שלמים אלא עולות שכולן כליל ורק פסח חידש רחמנא שעיקרו בא על אשר פסח ותו אחר חצות דאין בו דין פסח רק כשאר קדשים א"כ תו לא מצי להאכל לבעלים מדין קרבן דאין קרבן נאכל לבני נח והו"ל לומר לא תותירו ממנו עד חצות. וצ"ל לראב"ע דשלמים הקריבו בני נח והיה בהם דין קרבנות הנאכלים. ולפ"ז לטעמייהו אזלי דר' אליעזר דסובר בסוגיא שם כבוא השמש אתה אוכל ומועד צאתך ממצרים אתה שורף וע"כ דנאכל עד הבוקר מדין קדשים ולא מדין פסח א"כ בפסח מצרים דאמר לא תותירו ממנו עד הבוקר ונאכל כל הלילה ע"כ דשלמים הקריבו בני נח א"כ א"ש דדריש וישמע יתרו קריעת ים סוף שמע שזה היה קודם מתן תורה ואפ"ה כתיב לאכול לחם עולה וזבחים דהוי שלמים. אבל למ"ד דמתן תורה שמע ושלמים לא הקריבו בני נח כמפורש פלוגתייהו פרק פרת חטאת דף קט"ו א"כ לא מצי למידרש גז"ש דהזה הזה, דא"כ קרא דלא תותירו ממנו עד בוקר קשה טובא כיון דאינו נאכל אחר חצות הו"ל למימר לא תותירו ממנו עד חצות דלאחר חצות כיון דאבד ממנו אכילה בתורת פסח תו אין קרבן שיהיה נאכל לבני נח. ולפ"ז תו כל הני אמוראי ר"י בן לוי ור' יוחנן ור"י בריבי דסברי דשלמים לא הקריבו בני נח בירושלמי פ"ק דמגילה כולהו סברי דפסח נאכל כל הלילה כר' עקיבא וכמו שפסק רבינו ודו"ק.

אולם שמועה אחת מתנגדת לדברינו בפרק אלו דברים דף ע"א אמר רב כהנא מניין לאימורי חגיגת ט"ו שנפסלין בלינה כו' מתקיף לה רב יוסף מי איכא מידי דבשר איפסל לי' מאורתא ואימורים עד צפרא. א"ל אביי אלמה לא והרי פסח לראב"ע דבשר איפסל לי' מחצות ואימורין עד צפרא. הרי שסובר דנפסל הבשר ואינו נאכל כלל כדין נותר וזה סותר לכל מה שהעלינו דנאכל מדין קדשים אלא דמצות פסח אין באכילתו. ואולי תלוי בהא, דפסח עיקרו אינו אלא לאכילה ושחטו שלא לאוכליו פסול. אבל שאר קרבנות לא מצאנו דיאכלו בלא הקטרה לגבוה אף דאם נאבדו האימורים הבשר נאכל אמנם שיהא מתחלה קרבן שאין ממנו לאישים לא אשכחן. ואפילו שתי הלחם ולחם הפנים הכבשים ובזיכין מיחשב כאילו יש מהן לאישים כמו דת"ר מנחות דף נ"ז. וכיון דבפסח מצרים סובר אביי דלא הקטירו אימורים לגבי מזבח רק עבדינהו שויסקי, בשר צלי בשפוד [פסחים צ"ו] דאז חלב לא נאסר להדיוט והיו אוכלין אותו עם הבשר תו כיון

דלאחר חצות פקע ממנו דין אכילת פסח והוא כשאר קדשים איך יכול להיות נאכל כיון שאין ממנו הקטרה לגבוה ואף למ"ד שלמים הקריבו לבני נח זה דבר שקרב חלבו למזבח וכמו דמפרש והבל הביא מבכורות צאנו ומחלביהן דבר הקרב למזבח חלבו וזה שלמים. וע"כ שבקיה לקרא דאיהו דחיק ומוקי אנפשיה ולא תותירו דבר שיהא מוכרח להיות עד בוקר, וזה מייתי מדתני רב יוסף ג' מזבחות היו שם על המשקוף ועל שתי המזוזות ותו מידי אחרינא לא הוי. ולכך פריך כאן לרב יוסף דאמר מי איכא מידי וכו' הרי פסח לראב"ע דע"כ איפסול מחצות כו' ולפ"ז יהא נפ"מ טובא בהא דאימורי פסח מצרים היכא אקטרינהו דאם נאמר דהיו קרבין מצי למימר דהי' נאכל עד הבוקר אף לראב"ע ולא תותירו ממנו עד בוקר כפשטא דקרא ולא קשה מה דהוי הוי כדמקשה על הא דבעי בחגיגה עולות שהקריבו כו' עיין תוספות שם והבן.

ודע דהא דפריך אביי מדתני רב יוסף דשלשה מזבחות ותו לא דלא היתה הקטרת אימורים הנה לפום מה דמסיק רבא בזבחים דף ס' דלר' יהודה דסובר דרצפה ראויה להקטיר דקדשה שלמה מ"מ מודה בדמים דזורק ע"ג מזבח דווקא אתי שפיר דאז דהמשקוף ומזוזות היו טעונים נתינת דם הוי כמזבחות אבל הקטרת אימורים לא היה צריך מזבח אלא דעל גבי רצפת הבית הי' מקטיר האימורים וא"כ גם בפסח מצרים הי' הקטרת אימורין. והירושלמי סובר דלא הי' מקטיר אימורין כאביי. ודו"ק.

ולפי מה שפירשתי אתי שפיר תוספתא פסחים דתניא הפסח אינו נאכל אלא בלילה אינו נאכל אלא עד חצות ואין חייבין עליו משום נותר ואין מחשבה פוסלת בו כו' עד שיעלה עמוד השחר. ועיין אור זרוע ולשיטת רש"י או דכרע"ק דזמנו כל הלילה רק הרחקה מדבריהם או לראב"ע דמן התורה אינו נאכל אלא עד חצות ומ"מ אין חייבין משום פגול ונותר דאתי' כחזקיה דסבר זבחים נ"ו דבלילה דלא אינתוק לשריפה פטור מכרת ואינו פיגול. ולפי זה נפ"מ דביום אע"ג דאין שורפין קדשים ביו"ט הוי נותר וחייבין עליו לאפוקי בלילה דלא אינתוק לשריפה כלל ודו"ק.

אך קשה עוד דמאי פריך רב יוסף מי איכא מידי דבשר איפסול מאורתא ואימורין עד צפרא, הא הרא"ש הביא בערבי פסחים בשם הר"י קורביל דחגיגה באה בערב שבת ואינה נפסלת בלינה במוצאי שבת דאמרינן אוקי לילות בהדי ימים והוי להו שני לילות ויום אחד כנגד שני ימים ולילה אחד א"כ משכחת דבשר לא איפסל מאורתא לכן הוי אמינא דבכה"ג גם אימורים אינן נפסלין עד בוקר שני קמ"ל קרא דסמכי' לראשית וצ"ל דכיון דעיקר כוונת הקרבן הוא שיהא הבשר נאכל לשני ימים ולילה אחד תו לא מסתברא דאין אימורים נפסלים עד בוקר שני ואף בכה"ג שהביא בסוף היום דהא מה"ת אסור

לאכול הבשר כ"ז שהאימורין קיים ורחמנא אמר מעיקרא אקטרינהו לאימורים והדר אכול בשר וכמו דתניא בפרק תמיד נשחט דף נ"ט ולא נפ"מ בין חלק כהנים דמשלחן גבוה זכו ובין חלק בעלים כמבואר בפרק כיצד צולין דף ע"ז קו"ח ומה אימורין דכי ליתנהו לא מעכבי כי איתנהו מעכבי כו' והתם גבי שלמים קאי יעו"ש וכיון דעיקר כוונת התורה היא שיהא נאכל רק עד אורתא א"כ כוונת התורה לעשות קביעות זמן ההקטרה קודם וזהו בוקר ראשון א"כ שפיר פריך אביי כיון דעיקר מצות פסח שיהא נאכל מדין פסח שתהא המצוה מתקימת בכל איש הנמנה שיאכל כזית מהפסח אינו אלא עד חצות מסתברא דקביעות זמן ההקטרה יהא קודם חצות ואפ"ה זמן ההקטרה הוא עד הבוקר. והא דנקט איפסל ליה מחצות לאו דוקא איפסול קאמר דהא רשאי לאוכלו כדין קדשים דעלמא עד הבוקר רק תני לשון איפסול דהשתא ודאי הוי פסול דרבנן אסרוהו באכילת קדשים אחר חצות אבל כונתו כדפרישית על עיקר כוונת התורה באכילת האי בשר, שהיה ראוי זמן ההקטרה המעכבתו מאכילת הבשר להיות קודם לה, שיהא לו סייג מן התורה להקטיר קודם כדי שיהא אוכלו כדין פסח קודם חצות ודו"ק.

אך נראה דאימת אמר הר"י קורבי"ל דווקא בחגיגת ארבעה עשר דזמנה אחר תמיד של בין הערביים [עיין משל"מ פ"ו מהלכות כלי המקדש] אבל חגיגת חמשה עשר דזמנה קודם תמיד של בין הערביים ודאי מיחשב יום זביחתו ליום. אמנם אכתי קשה מאי מקשה רב יוסף דהו"א דהיכא דנשחטה אחר תמיד של בה"ע דבשר דילי' לא מיפסול עד בוקר שני דנאכלת לשני לילות ויום אחד הוה"ד אימורים ג"כ לא מיפסלי. דקרבנות שנשחטו אחר תמיד של בין הערביים כשרים כמו שביארו רבנן בתוספות בכ"מ וע"כ כדפרישית.

אולם יתכן דהם מפרשין הכונה בגמרא דאימורין דקדשי טפי דלגבוה סלקי פשיטא דלא יהבינן להו זמן טפי מבשר ובשלמא בשר כיון דאינן נאכלין קודם הקטרה א"כ אם מביא סמוך לחשיכה דאין פנאי ותו אסורין קודם הקטרה לאכול לא מיחשב זמן אכילתן רק מעת שבאה שעת היתרן והוא בלילה, דע"כ יקטיר האימורים ויאכל הבשר, אבל לגבי אימורין דתיכף אחר זריקה בא היתרן להקטירן ודאי דמיחשב יום זבחו לזמן והוי שני ימים ולילה אחד הראוין להקטרה אף אם אין רק משהו מרגעי היום [ומכ"ש לשיטת התוספות דמתחלת השקיעה נפסל הדם א"כ נשאר מתחילת השקיעה עד צאת הכוכבים] ובודאי דמיפסלי אימורין מאורתא ואיך אמר קרא עד בוקר.

אמנם מה שפירשתי קודם הוא הנכון דכונת הגמרא היא כיון דהקטרת אימורים הוא סייג לאכילת הבשר מהראוי שיהא זמנו קבוע לא מאוחר מעיקר מטרת הכונה באכילת

הבשר. דאם נאמר דמסברא כיון דקדישא טפי מהראוי שיהא נפסל בשהייה קודם מאי פריך מפסח דעיקרו אינו אלא לאכילה ונאבדו האימורים זורק הדם ונאבד בשר אינו זורק הדם לכן מיפסל קודם, אבל חגיגה דאימורין לגבוה חשיבי בי' טפי מבשר אין סברא דיהיו מותרים להקטרה בזמן שהבשר כבר עברה צורתו ולכן העיקר כפירוש הקודם. ועיין הגהות מיימוני לקמן פרק ח' סימן י' באורך ראיות נכונות דקיי"ל כרע"ק יעו"ש ודו"ק.

ונראה לכאורה דלפי מה דמצאנו בשלהי מכילתא דאם אכל מצה בזה"ז אחר חצות לראב"ע לא יצא ידי חובתו משום דאיתקוש לפסח ה"נ כיון דכתיב בפסח כבוא השמש תאכלנו אע"ג דכשר לאוכלו עד חצות או כל הלילה מ"מ מצוה מן התורה לאוכלו תיכף משתחשך. ולכאורה נראה דתליא בפלוגתא דתנאי דמייתי בריש ברכות דף ט' דפליגי ר' אליעזר ור' יהושע דר"א אמר בערב אתה זובח וכבוא השמש אתה אוכל ומועד צאתך כו' אתה שורף רבי יהושע אומר כבוא השמש אתה אוכל ועד מתי אתה אוכל והולך עד מועד צאתך ממצרים. דלרבי אליעזר מצוה לאוכלו כבוא השמש, ולר"י כל קרא על זמן אכילה קאי שאוכל מן כבוא השמש עד מועד צאתך ממצרים. אמנם מדברי התוספתא פרק ב' מאימתי אוכלין משתחשך. לא אכלן משתחשך אוכלן כל הלילה. לא אכלן כל הלילה לא יאכלם מעתה מוכח דאע"ג דסברה דנאכלין כל הלילה מ"מ מצוה לאוכלן משתחשך תיכף. וטעמא נראה משום דכתיב כבוא השמש וזה מוכח למעיין. דאי משום זריזות הלא לא נאות סיפא דתני לא אכלן משתחשך אוכלן כל הלילה. וזה דין חדש לא הוזכר בראשונים. אולי אע"ג דדריש ואכלו בלילה הזה כל הלילה מקרא דבחפזון עד שעת חפזון מ"מ דריש קרא דכבוא השמש אתה אוכל ומועד צאתך אתה שורף ואנן קיי"ל כר' יהושע דעל שעת אכילה קאי רישא וסיפא מן כבוא השמש עד מועד צאתך ממצרים אתה אוכל. ועוד צריך ביאור.

הלכה ז

אין אדם יוצא ידי חובתו באכילת מצה שהיא אסורה לו כו' זה הכלל כל שמברכין עליו ברהמ"ז יוצא בו ידי חובתו וכל שאין מברכין עליו כו' אין יוצא בו י"ח.

הנה האר"י החי בסימן צ"ו האריך בזה דלדידן אתי עשה ודחי ל"ת והעלה דלא כרבינו. ולענ"ד נראה דרבינו רוח אלקים קדישין בי' להבחין הגדר האמיתי בהך דעשה דוחה ל"ת, דהעדר הדבר מורה על אפסו' דלא מצאנו בבבלי דידחה עשה דאכילה ל"ת לאכול דבר האסור והטמא. לכן הציור האמיתי הוא דזה לא יתכן דעבור קיום עשה שיקוים היינו אכילת מצה שצוהו השי"ת לאכול דבר האסור באכילה ואכילתו נמנעת מחפץ

השם רק מצאנו ככה שעבור עשה דאכילת בשר פסח ישבור העצם שיש בו מוח דהמוח אינו דבר האסור באכילה שאם נפקע העצם מצוה לאכול המוח א"כ אמרינן כיון דאי אפשר לקיים עשה דאכילה רק באופן שיעשה פעולה האסורה אתי עשה ודחי ל"ת וגדולה מזו מצינו בזבחים דבשר קודש שבלע בשר פיגול פריך דניתי עשה דאכילת כשרה ולידחי ל"ת דאכילת פסולה. דתמן האיסור הוא רק במה שנבלע א"כ אמרינן דמצוה עליו לאכול בשר קודש והבשר שאוכל הוא קודש אלא שמוכרח עבור זה לאכול גם פסול אמרינן דאתי עשה ודחי ל"ת דאם לא היה נבלע הפסול היה הכשר בר אכילה והמצוה לאכול את הכשר לא נפקע ממנו לכן מה שאוכל את הפסול הוי רק כפעולה של איסור בשעת קיום המצוה והוי כפעולת שבירת עצם שמוכרח לעבור קודם קיימו את המצוה אבל שיתרצה לפני קונו ויקיים מצות אכילת מצה במה שמצוה שלא לאכול היינו כלאים וטבל וכי"ב זה מן ההפכים ודו"ק.

אך צריך מובן אמאי מפלפל הגמרא טובא בהך דריש יבמות דליתי עשה דיבום וידחה ל"ת דעריות דבאמת מסיק בדף כ' דחייבי לאוין מתיבמין מן התורה ותמן האיסור והמצוה שניהם על הביאה וזה מתנגד לדברינו. אולם האמת כי אם המצוה אינה חלה על האדם בחיוב אלא שמתיחסת היא אל הדבר שבו האיסור כמו יבום שאינה מצוה המוטלת על קרקפתא דגברי בכלל, אלא שאם מת אחיו והניח אשה בלא בנים מצוה מה"ת ליבם אותה אשה וכי היא מחייבי לאוין אמרינן דעשה דחי ל"ת וכמו כלאים בציצית דאע"ג דבעשה דלבישה איכא ל"ת דלא תלבש שעטנז מ"מ דחי וטעמא משום דהמצוה מתיחסת אל הבגד דאם אין לו בגד אינו מחויב בציצית רק אם יש לו בגד וא"כ הבגד מתיחסת אליו המצוה, אבל מי שמחויב לאכול כזית מצה הלא מצוה זו אינה מתיחסת אלא על קרקפתא דגברא מונח החיוב שיאכל כזית מצה. ובמה יתרצה בדבר הנאסר חלילה לקדוש ישראל להתכבד בדבר האסור והטמא.

ונחזור להצעה ראשונה, דלכן הוי דחי עשה דתגלחת מצורע בצפרים [לולא דגלי קרא] לשילוח הקן דתמן הצפור אינה אסורה ואם אינה רובצת מותר, אלא שפעולה זו ליקח האם מעל הבנים מוכרח לעשות קודם קיומו המצוה של צפרים. אבל שיקיים מצוה המוטלת על כתפא דיליה במצוא דבר האסור שקיום המצוה היא באכילת המצה והאיסור הוא ג"כ באכילה של מצת כלאים זו אי אפשר להיות רק באופן שהמצוה מתיחסת אל הדבר האסור. ובזה יבא שלום בכל סוגיות הש"ס וכן בשבת דף קל"ג דאמר ואי איכא אחר ליעבד אחר כו' [אע"ג דתמן לא שייך הגדר משום דהמצוה מוטלת ומתיחסת אל הבן דהא אם אחר ימול אין בילד זה שום עבירה ודחי ל"ת, וע"כ דתאמר

דהמצוה זו מתיחסת אל האב כמו דאמרת כאן שהמצוה מתיחסת אל הדבר שבו מונח האיסור והבן] דהמצוה של מילת הבן אינה מושלמת ונגמרת בקציצת הצרעת רק בחתוך האבר אלא שאי אפשר לקיים החתוך בלא קציצת הצרעת לכן כי ליכא אחר שפיר דחי ומהיל האב.

אולם מה נעשה ביום שידובר מדברי הירושלמי דפריך דליתי עשה דאכילת מצה וידחה ל"ת דחדש דמורה ההיפך ממה שביארנו. ונראה שורש הדבר דלמשל אכילת יוהכ"פ הוא איסור המונח על קרקפתא דגברי לא יתכן לומר שהמאכלים כולם אסורים אלא שהוא איסור ומניעה המונח על האדם לשום רסן לתאות אכילתו כיום תמים, ומטעם זה כתבו הקדמונים דאמרינן דמערבין ביוהכ"פ הואיל וחזי לקטנים משום דאין זה איסור חפצא אלא איסור גברא יעו"ש, א"כ הכא נמי בחדש יש לחקור אם היא מניעה שחלה על האדם לעכבו עד קדמו פני אלקיו בבכוריו ואין זה איסור המונח על כל החדש או דהוי איסור חפצא כערלה וכלאים אע"ג דהוא איסור זמניי. והנה אם הוא איסור המונח אקרקפתא דגברי א"כ שפיר אתי עשה ודחי ל"ת דחדש כמו דתאמר שאם העשה מתייחס אל דבר הנאסר העשה דחי ל"ת ה"נ אם העשה והל"ת שניהם אקרקפתא דגברי ואל העושה אותם מתיחס גם העשה גם הל"ת אתי עשה ודחי ל"ת ובזה פליגי בבלי וירושלמי. דבריש פ"ב דפסחים אמרינן דכ"מ שנאמר לא תאכל הוא איסור הנאה ויליף מנבילה כו' ופריך הגמרא מהך דחדש דשרי בהנאה דתנן ומאכיל לבהמה. ובבלי משני דגלי רחמנא קצירכם אלמא דסבר דהוי איסור על המאכל כמו נבילה וטריפה. וביר ושלמי משני א"ר אמי כו' שניא היא שקבע הכתוב זמן. ופירוש דאין זה דומה לכל האיסורין אלא שהוא מניעה על האדם כאיסור אכילת יוהכ"פ וכדומה שהוא עיכוב זמן מה באכילת האדם וא"כ לא שייך לומר שהתורה הרחיקה זה ואסרה אותן בהנאה. ולהכי הירושלמי לטעמיה פריך שפיר דליתי עשה דמצה ולדחי ל"ת דחדש דשניהן מוטלין אכתפיה דגברא ודו"ק. ומש"ה אין זכר לזה בדברי בבלי בקידושין אע"ג דלשיטת הבבלי קיי"ל דעשה דוחה ל"ת אעפ"י שאינה כתובה בצדה.

ובזה יתישבו קו' תו' דניתי עשה דפרו ורבו ולידחי ל"ת דלא יהי' קדוש כיון דהמצוה מוטלת עליו לקיים פו"ר ואינה מתיחסת אל השפחה האסורה ואיך יקוים עשה בביאתה שאסורה עליו וכדפירשתי. ול"ש לומר דהחצי בן חורין מקיים עשה דפו"ר בבת חורין והא דחצי עבד מוכרח לעבור הוי כמו חצי זית פסול מיבלע בכשירה דדחי דזה לא דמי כמובן. ודו"ק.

הלכה ח

מפני שהביכורים וכו' ומעשר שני אפשר שיפדה ויאכל בכל מקום. כו'.

כונתו שיפדה ע"י שיטמא. וא"כ תו בחלה של מע"ש בירושלים מסיק בגמרא בלישנא בתרא דודאי אמרינן הואיל וא"כ סתם לנו רבינו דיוצאין בחלה היינו דבחלה של מעשר שני בירושלים ג"כ יוצאין. ויש להתבונן בסוגיא דעיקר הבעי' בסוגיא דלעיל גבי פלוגתא דריה"ג ורע"ק הו"ל למיבעי ואמאי שביק עד הכא. ונראה משום דמבעי' דילהו מוכח דלקוח בכסף מעשר שני פשיטא להו לכו"ע דיוצאין בה, ואע"ג דאי נטמא לר"י יקבר ואין להו היתר בכל מושבות משום דפסיקא להו דהיתר דכל מושבות אינו דבר שטעון דוקא במציאות, אלא קפידא דרחמנא היא דלא יצא בביכורים ולסימן נקט שנאכלת בכל מושבות, וכיון דבקדושת מעשר נפיק תו אף אם איתעביד בי' פרט שאין לו היתר ג"כ נפיק כיון שלא נתחדשה קדושה אחריתא. רק בחלה של מע"ש בעי' כיון דמתרי קדושות הוי יעוין בזה. ומסולק' הרגשת רש"י ותוספות, דלימא הואיל ואי לא קרא שם דע"ז קפיד רחמנא אלא בחלה של מע"ש שבכל קדושה נפיק בעי אם על תרתי בהדדי קפיד ודו"ק. אך מאין פסיקא להו דלקוח בכסף מע"ש יוצאין בה מצינן למידע מהא דבעי רב פפא אלא מצה מי כתיב מצתכם ולכאורה מצינן למימר כמו שכתב רבינו בהלכות ציצית דמקדשים פסולה, וטעמא מאי דבשלמא בציצית של עיר הנדחת כתב הכס"מ משום דכתותי מיכתת שיעורא, אבל צמר של קדשים אע"ג דאסור בהנאה הא מצות לאו ליהנות ניתנו וכתותי מיכתת לא שייך אלא בשל ע"ז ועיר הנדחת וצ"ל כיון דאסור בהנאה תו לא מצי טווי אותן לשמה דאינו יכול להתפיסן במחשבת לשמה כיון דאיסורי הנאה הוי ואינו בעלים לטוותן לשמה ובשל עיר הנדחת צריך הכסף משנה לומר משום כתותי מיכתת שיעורא משום דהתם מיירי באופן שכבר נטוו ונתלו בהבגד לשם ציצית ואח"כ נעשה של עיר הנדחת. אע"ג דא"כ איך צריך שיעור כיון דכבר נתלו בבגד והוי גרדומי תכלת אמנם ג"ז צריך שיעור כדי עניבה כמו"ש רבינו סוף הפרק, ואף שכתוב בכסף משנה דהוי מדרבנן ומה"ת א"צ שיעור כלל אינו מוכרח יעו"ש. ולשיטת רבינו דתליית ציצית לא בעי כוונה לשמה א"ש דבלאחר הטוייי' הוי. ומדברי רבינו אלה למדתי לאם עבדו קלף של ס"ת מעור בכור תם שנשחט דפסולה דאינו יכול לעבדה לשמה כיון דאסורה בהנאה וזה ברור.

וכיון שכן נתבונן דמאי פריך מי כתיב מצתכם לימא משום דאינו יכול להתפיס אותה להשתמר לשם מצה הנאכלת ליום אחד כיון דממון גבוה הוא ולאו בעלים הוי אע"ג דשלו היא לאכילה כיון דאינו בעלים ליתן במתנה כדאמר פרק האיש מקדש דף נ"ד

ובמנחות פ"ב אמר דאינו יכול להתפיסן בקדושת שלמים אם הם חיטי מעשר, אף דמעות מעשר אזלי לשלמים זהו בדין תורה אבל איהו לאו בעלים לאתפסינהו בקדושת שלמים וכן פסק רבינו סוף פרק ז' מהלכות מע"ש דלהתפיס מעות מע"ש לשלמים אינו יכול אלא לקח בהמה נעשית שלמים. ובזה פירשתי מכבר דברי רבינו שם בהלכה י"ח שכתב ואעפ"כ אם פדאה לעצמו מוסיף חומש, דסד"א כיון דלהקדיש שלמים אינו יכול אלא שהתורה עשאתן שלמים א"כ בעלים לאו מקדיש הוי והא רק מקדיש מוסיף חומש קמ"ל כיון שלרצונו ולתאות נפשו נתנה שאם ירצה יקח בה בהמה ונעשית שלמים מקדיש קרינא ליה, וכי נסתאבה ופריק לה מוסיף חומש ואין דין הבעלים כדין אחרינא. ואף דיש לחלק בין הקדש דהקנאה הוי' לדין לשמה מ"מ יש לומר כן. ונראה לנו בזה דמצי לומר דאפה מעיסה הטבולה למע"ש והתפיסה לשם מצה ונשתמרה כך ואח"כ הפריש מצה אחת לשם מע"ש ובזה מתקיף רב פפא אמאי לא יצא בה אך התוספות הקשו דטבל ג"כ לאו לכם לענין אתרוג הוא ותירצו דבמצה של כהן גופי' דאי מפריש שלו היא צריך קרא לזה. ולפ"ז בעיסה של מע"ש דאי מפריש הוי ממון גבוה תו בטיבלה ג"כ לאו שלו הוי ולא מצי מתפיסה להשתמר לשם מצה הנאכלת ליום אחד לתירוץ זה ואמאי צריך לטעמא דילפינן לחם לחם מחלה, וצריך לומר דאכתי משכחת דאפה עיסה של חולין לשם מצה ואח"כ לקח המצה בכסף מע"ש והוי לקוח מכסף מע"ש ואמאי לא יצא ומוכרח לתרץ דילפינן מחלה דבעי לכם וחלה בעינן דבעת חיובה היינו גלגולה תהיה שלכם כן הכא בעת האכילה בעינן דתהא לכם וכיון שכן מוכרח דסברי רב פפא ורבא דיוצאין במצה של מעשר שני הוא בלקוח בכסף מעשר, דלחכמים דפליגי על ר"מ יוצאין בלקוח בכסף מעשר אע"ג דאי תטמא לרבי יהודא תקבר ומקרי דאית לה היתר בכל מושבות ורק בחלה הלקוח בכסף מעשר שני בעי ודו"ק.

פרק ז

הלכה א

מצות עשה כו' כמו שנאמר זכור את יום השבת.

פירוש כמו שמן התורה לקדש ומדברי סופרים לזכרו על היין וכי לית לי' יין מקדש אריפתא כן הוא כאן מצוה מן התורה לזכור הנסים ולספר אותם ורבנן תקנו על היין וכי לית לי' יין אומר ההגדה על הפת כמוש"כ בפרק ח' הלכה י"ב יעוי"ש.

הלכה ד

והוא שידרוש מארמי כו' וכל המוסיף ומאריך בדרש פרשה זו הרי זה משובח.

נראה דאמר בדף ל"ו ורע"ק ההוא דקרינא עוני לכדשמואל כו' שעונין עליו דברים הרבה. והנה הלל הוי מד"ס ויציאת מצרים כתוב והגדת לבנך כו' ואמרתם ז"פ ואמרת אליו, ולמאי צריך עוני הוא משום דצריך לדרוש פרשה דבכורים דכתיב בי' לשון ענייה וענית ואמרת לפני ה' כו' וזה שעונין עליו דברים הרבה שירבה בדרוש פרשה זו. וברור.

הלכה י

ובין הכוסות האלו אם רצה לשתות שותה בין שלישי לרביעי אינו שותה

הנה בטור סימן תע"ג הביא הב"י משם הכל בו דאפשר שבין כוס ראשון לשני נמי לא ישתה ובספר מלכי בקודש האריך דשיטת הירושלמי דאמר דבתוך המזון אינו משכר מורה כן יעו"ש ובאמת שיטת הירושלמי במגילה פרק בני העיר [הביאו הרי"ף] מורה להיפך דאמר סימניהון דהדין פרשתא בין כוס ראשון לשני ישתה בין שלישי לרביעי לא ישתה יעו"ש מורה מפורש דבין ראשון לשני ישתה דכמו בהדין פרשתא מפסיקין בין שקלים לזכור בו' ובט"ו כן הכא רשאי לשתות ודו"ק.

פרק ח

הלכה ז

רבינו בהלכות קרבן פסח פרק ח' הלכה ח' כתב סכין וכו' חוץ מן המים ומותר לטבל את הבשר אחר שנצלה במשקין ובמי פירות. טעמו הואיל דמים מפורש בתורה החמירו חכמים. ולדבריו דדייק לשון בהם במשנה דבמים אין סכין ומטבילין נראה דאסור לרחוץ הבשר במים דילמא ישאר לחלוחית מהמים וצולה אותו במים וגרע מעץ של אלון כו' דאית בי' קטרי דמפיק מיא כו' ולאחר שיצלה והוקר ג"כ אין רוחצין כמו שאין מטבילין במים בשעת אכילתו. והא דתנן בסוף נדה בראשונה היו כו' היושבת על דם טוהר מערה מים לפסח אין זה לרחוץ בשר הפסח כפירוש רש"י דהא אסור לרבינו והדחת קרבים היו בעזרה ויושבת על דם טוהר איך באה שמה, לכן פירש רבינו בפי' המשנה דקאי על המצות שנאכלין עם הפסח ללישתן והיו חולין שנעשו על טהרת הקודש ויעו"ש פרק י' שכל העולה עם הפסח על השולחן מתבערין עמו.